Nə Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzinin, nə də qəzetin ofisləri yoxdur!

De Xido nomi!

Nº 06 (018)

25 fevral 2012-nə sor

MÜSTƏQİL QƏZET

QİYMƏTİ 40 qəp.

Qəzet həftədə bir dəfə, şənbə günü çıxır

SABAH, BƏŞƏRİYYƏTƏ QARŞI CİNAYƏTİN-XOCALI **SOYQIRIMININ 20-Cİ İLDÖNMÜDÜR**

Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzi Azərbaycan xalqına Xocalı soygırımının 20-ci ildönmü ilə bağlı başsağlığı verərək bildirir ki, bu soyqırım faktı əslində tək Xocalılara qarşı, tək Azərbaycana qarşı deyil, bütün bəşərə qarşı törədilmiş bir cinayətdir.

Allahdan Xocalıda şəhid olanlara rəhmət, ailələrini və yaxınlarını itirənlərə isə səbr diləyirik. Bu qan yerdə qalmaz!

> Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzi və "Tolişon Sədo" qəzeti

Ti Toliş boştə inə zivoni jiyero çiçi kardə?

UNİBANK PREMYER LİQASI XXI TUR

20 fevral (bazar ertəsi)

"Qarabağ" - "Kəpəz" - 1:0

Qol: Adamiya, 27 Hakimlər: Orxan Məmmədov, Azər Əsgərov, Yaşar Abbasov, Rəhim Həsənov

AFFA nümayəndəsi: Adil Nadirov Hakim-inspektor: Xaqani Məmmədov Quzanlı qəsəbə Olimpiya İdman Kompleksinin

"İnter" - "Sumqayıt" - 2:0 Qollar: Baçana Sxadadze, 34, Vladimir Levin, 65 Hakimlər: Elvin Əsgərov, Munis Abdullayev, Zeynal Zeynalov, Ramil Əhmədov AFFA nümayəndəsi: Ramiz Abdullayev Hakim-inspektor: Əmir Zamanov 'Şəfa" stadionu.

"Simurq" - "Bakı" - 0:2 Qollar: Duje Bakoviç, 2, Kontreras Pardo, 64 Hakimlər: Anar Salmanov, İlham Əliyev, Mübariz Haşımov, Teymur Fərhadov AFFA nümayəndəsi: Vaqif Məmmədov Hakim-inspektor: Fazil Mürşüdov Zaqatala şəhər stadionu.

21 fevral (çərşənbə axşamı)

"Qəbələ" - "Xəzər Lənkəran" - 2:1 **Qollar:** Aleksandr Certoganov, 41, Deon Barton, 90+2 - Rahid Əmirguliyev.

Hakimlər: Elçin Məmmədov, Namiq Hüseynov, Knyaz Əmiraslanov, Əliyar Ağayev. AFFA nümayəndəsi: Oqtay Abdullayev. Hakim-inspektor: Əhmədağa Cabbarov. Qəbələ rayonu, Böyük Əmrli kənd stadionu.

AZAL - "Turan" - 3:2 Qollar: Zuheyr Benuahi, 1; 70, Georgi Bogihi, 78 -Nadir Nəbiyev, 38, Rəşid Həsənov, 90+3 Hakimlər: Alik Yunusov, Mehman Mahmudov, Ramiz Əsədov, Feyzulla Feyzullayev. AFFA nümayəndəsi: Mübariz Hüseynov. Hakim-inspektor: Akif Məmmədov Bakı. AZÂL Arena.

"Neftçi" - "Rəvan"- 1:0

Qol: Flavinyo, 83 Hakimlər: Fariz Yusifov, Elman Musayev, Elşən Acalov, Hacıəli Ağayev.

AFFA nümayəndəsi: Ramiz Mustafayev. Hakim-inspektor: Gülağa Cabarov.

İsmət Qayıbov adına Bakıxanov qəsəbə stadionu.

70+2 - Raind Omirquiryev, 20							
	Komanda	0	Q	Н	M	Qollar	Xallar
1	Neftçi	20	14	1	5	41-16	43
2	İnter	20	12	6	2	20-9	42
3	Xəzər Lənkəran	20	11	5	4	29-19	38
4	Qarabağ	20	10	5	5	24-14	35
5	Bakı	20	9	5	6	25-19	32
6	Qəbələ	20	9	5	6	21-20	32
7	AZAL	20	7	5	8	29-32	26
8	Rəvan	20	6	7	7	23-24	25
9	Simurq	20	5	4	11	18-30	19
10	Kəpəz	20	4	4	12	21-36	16
11	Sumqayıt	20	4	3	13	13-28	15
12	Turan	20	3	2	15	13-31	11

Talış.org saytının məlumatına görə 19 fevral 2012-ci il tarixdə Lənkəran şəhərində "Tolışi Sədo" qəzetinin 20 illik yubileyi qeyd edilmişdir. Tədbirin təşkilatçıları Talış Tarixi, Mədəniyyəti və Etnoqrafiyası Mərkəzi, Talış Filologiya İnstitutu, "EkoTal" qeyri-hökumət təşkilatı və "Antey" idman cəmiyyəti olublar. Tədbirdə qəzetin oxucuları və bəzi müəllifləri də iştirak ediblər.

Yubiley tədbirlərində Sabir Şindani, Barat Qasımov, Allahverdi Bayrami, Xanali Tolış və digər iştirakçılar çıxışlar ediblər. Çıxışlar zamanı mərhum Novruzəli Məmmədov xatırlanmış, onun Talış dilinin inkişafı yolundakı xidmətləri xüsusi vurğulanmışdır. Görüsdə həmçinin şəhid Novruzəli Məmmədovun qardaşı Məhərrəməli Məmmədov da çıxış edərək, tədbir iştirakçıları ilə yanaşı Talış xalqına da müraciət etmişdir.

Tədbirdə Talış mətbuatının dirçəlməsi üçün xüsusi fondun yaradılması gərara alınıb. Tədbirdə, iştirakçılar adından "Tolışi Sədo" qəzetinin 20 illik yubileyi ilə bağlı xüsusi təbrik oxunub.

"Tolişon Sədo" olaraq biz də həm Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzini, həm də "Tolışi Sədo" qəzetini, qəzetin 20 illik yubileyi münasibəti ilə təbrik edirik, ümüdvarıq ki, qəzet öz şanlı tarixini yaşadacaq, Talış dilinin inkişafı yolunda dönmədən və davamlı mübarizə aparacaqdır.

Tolișon Sədo

🖊 eyli vaxtbe bo "Toloşon sədo" qıle məqalə hozo kardəbim. Bı ğəror omim ki, çı toloşi zıvoni tədqiq bıkə alimonku bınıvıştım. Vey bə fikir nışim, bı ğəror omim ki, professor Əbulfəz Rəcəbovi həqqədə qıle məqalə hozokəm. Bı ğərar ome çımı bəzi arqumentonım hıstbe. İminnə əv be ki, çəmə toloşi tədqiq bıkə se qılə yolə alim bə, çəvondə i kəs jidə, Xıdo bey umur bıdə, əvən Filoloqiyə elmon doktor, professor Ə. Rəcəbove. Dıminnə əve ki, əmə tobə marde ıştə alimon ğədri zınedənimon, nəinki zınedənimon, har ıştə vırədə beşi həx-nohəx əçı dumo qəp jedə, peş marde votedəmon, vay folonkəs yolə alimebən, çəmə xəbəmon nibən. Həmən çəmə dılədə hələn jəqo odəmon hısin ki, (vey təəssuf) dı arə bəyəndı je məşğulin. İştı məzın Azərbaycanədə toloşi məşğul bə alim nibən. İmi ə odəmon votedən ki, şedən bə Əbulfəz muəllimiən votedən ki, Rasim votdəbe çı Əbulfəz muəllimi nıvıştə fonetikə kitob çı Sokolova bə tırki tərcuməe. Sıxanım bəvədə ni, Əbulfəz muəllim həmən Azərbaycanədə çı toloşi həqqədə ən vey kitob nıvştə alimonədə qıleye. Əçı bə toloşi aid ço qılə kitobış çapədə beşə. Bı həqqədə ıştə məqalədə bənıvıştem, əncəx ın məqalə nıvışteədə fikım doe ki, Əbulfəz muəllimi "Toloşi zıvoni fonetikə" ("Talış dilinin fonetikası" Bakı, Nurlan-2009) kitobədə çı toloşi tarıxşən vey çok nıvışdə. Bə nəzər seədə ki, toloşi tarixi aid cəmi dı-se qılə kitob hıste, bı mənada çı Əbulfəz muəllimi ın tarixi tədqiqat vey mətləbon oşko kardə. Həmən, Əbulfəz muəllim bə toloşi "türkdən dönmə talışlar", "talışlaşmış türklər" votəkəson, elmi cəvob dodə, toloşon çı kadusion, kaspion, gelon varis be de tarixi fakton subut kardə. Kali odəmon zındənin, əve votdən ki, çı toloşon "kanə tırkon" be nəzəriyyə bə tarix elmi Azərbaycandə vardəşone. Mınən navko jıqo fikir əkem, peşo i kərə konfranson qıleədə Turkiyə alimi "Toloşo ğədimə tırkonin" ("Talışlar əski türklərdir") məruzə quş doədə, vey təəccub mandim. Ə alim, de fakton qəp jedəbe ki, bəs çı tırkon qıle toyfə nom "tölis" bə. Həmnə toyfəən çı ısətnə toloşon "ulu əcdadon"in. De tobə Əbulfəz muəllimi ın kitobi hande bı sualim konkret cəvobım peydo karde nızne. Əbulfəz muəllimi həmən çı tırkon həqqədə, çəvon ğədimi toyfon, konco jie barədə vey mufəssəl tədqiqatonoş hıste. Bı mənadə əv de fakton ın nəzəriyyən rədd kardedə, iən subut kardə ki, toloşon çı yurdi ən ğədimə sakinonin. Tarıxədən çəvon ıyo ome tarix ni. Yəni elmi-tarix bimi şohidəti kardəni. Əve mı bı ğəror omim ki, çı toloşi ən yolə ziyoliyə odəmondə qıle, tobə ısət bə zıvonşunasəti muxtəlif sahon aid 48 kitobi muəllif, filoloqiyə elmon doktor, Əbulfəz Rəcəbovi kitobədə bıə ın hissə çokneye, jəqoən bo qəzetiro hozokəm. İnamım hıste ki, bo co handəkəsonən ın məqalə vey xeyrış bəbe. Həmən çı Əbulfəz muəllimi barədə bə şayon, quya əv "bəştə toloş votdəni, toloşonoş xoş omedəni", "toloşi zıvoni zınedəni, əncəx bo toloşon kitob nıvıştə", çı bızınım, "əv turkoloqə alime, əve çı dərəsdə toloşi çiçe", votəkəson ın məqalə qıle cəvob bəbe. İnamiş bedəm ki, ın yazı qəzetədə bebəşe. Navədə bəşmə təşəkkur kardəm. Dı hurməti filologiya elmon namizəd R. Heydərov

Filologiya elmləri doktoru, professor Əbülfəz Rəcəbli

"Talış dilinin fonetikası" Bakı, "Nurlan" 2009 səh.17-39

Talışlar

Talışlar özlərini "tolış" adlandırırlar. Azərbaycan dilində onlara "talış" deyirlər. Rus dilindəki ədəbiyyatda onların adı gah "талыши", gah da "талышинцы" yazılır; ikinci ad səhvdir. Antropologiya baxımından talışlar böyük avropoid irqinin Balkan-Qafqaz irqinin Ön Asiya variantına daxildir. Talışlar irandilli xalqdır. Ana dilləri talış dilidir. Talış dili Hind-Avropa dilləri ailəsinin İran qrupunun şimal-qərb yarımqrupuna daxildir. Bu dil fars, tat, kürd, tacik, osetin, puştu, dəri, beluc və s. dillərinə daha yaxındır. Talış dili slavyan (rus, belorus, Ukraina, çex, polyak və s.), baltik (Litva, latış), german (alman, ingilis, isveç və s.) dilləri ilə uzaq qohumdur. Talışlar Azərbaycan Respublikasının cənub-qərbində talış zonasında (Astara, Yardımlı, Lerik, Lənkəran və Masallı rayonlarında), habelə Biləsuvar və Cəlilabad rayonlarında, Abşeron yarımadasında (Bakı, Sumqayıt şəhərlərində), İranda (Gilanda və onunla qonşu İran Azərbaycanında) yaşayırlar. Talışların (istər Azərbaycanda, istərsə İranda yaşayan) sayı haqqında əlimizdə dəqiq məlu mat yoxdur. Sovet İttifaqında əhalinin 1926-cı il siyahıya alınmasına görə, Azərbaycanda (şimali) 77323 nəfər talış yaşamışdır. (Кафказский этнографический сборник, IV, Москва, 1969, səh. 13) Azərbaycan əhalisindən 80 624 nəfər talış dilini öz ana dili hesab etmişdir. 1931-ci il aprel ayının 5-dək olan məlumata görə, Azərbaycanda 89 398 nəfər talış yaşamışdır. Əksəriyyəti talış olan Lənkəran şəhərinin əhalisi (5 aprel 1931-ci il məlumatına görə, Lənkəranda 11 688 nəfər yaşamışdır) buraya daxil deyildir. Göründüyü kimi, rəsmi məlumata görə, hələ 1931-ci ilin əvvəli üçün indiki Azərbaycan Respublikasının ərazisində 100 mindən çox talış yaşamışdır.

1931-ci il məlumatından son-

ra əhalini siyahıyaalmada talışların sayı haqqında statistik məlumat yoxdur. Lakin bəzi mənbələrdə SSRİ-də 89 min (М.И.Исаев. Сто тридцать равноправых. Москва. 1970, səh. 61), İranda 84 min (Язык народов СССР, I, Москва, 1966, səh. 302) talışın yaşadığı göstərilir. 1978-ci ilin təxmini məlumatına görə, İranda 90 min talışın yaşadığı göstərilir (С.И.Брук. Haceление мира, Москва, 1981, səh. 441). Lakin dağlıq və dağətəyi yerlərdə yaşayan və əhalisi talışların tərkib hissəsi olan (onlar əsasən maldarlıqla məşğul olur) qolışlar həmin məlumatda talış xalqının tərkibinə daxil edilmir. Elə həmin mənbədə İranda 30 min talış yaşadığı göstərilir (С.И.Брук. Население мира, Москва, 1981, səh. 441). Qəribə burasıdır ki, 1956-cı il məlumatına görə, İranda 80 minə yaxın talışın yaşadığı qeyd edilir (Современный Иран, Москва, 1975, səh. 38). 1950-ci ildən 1978-ci ilədək İranın əhalisi iki dəfədən çox (112 faiz) artdığı (С.И.Брук. Население мира, Москва, 1981, səh. 441) halda, talışların sayının həmin dövr ərzində cəmi 25 faiz (10 min) artması ağlabatan deyildir. SSRİ-də 1989-cu ildə aparılan əhalinin siyahıyaalmada Sovet İttifaqında 21 914 nəfər, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında 21 200 nəfər talış yaşadığı göstərilir. Əlbəttə, Azərbaycan Respublikasında yaşayan talışların sayı haqqındakı rəsmi statistik məlumat aşkar şəkildə saxtalaşdırılmışdır. 1989-cu il əhalini siyahıyaalmaya görə, Astara rayonunda 69 min, Yardımlı rayonunda 40 min. Lerik ravonunda 54 min. Lənkəran rayonunda 164 min, Masallı rayonunda 144 min, Biləsuvar rayonunda 61 min, Cəlilabad rayonunda 133 min əhali yaşayır. Rəsmi məlumata görə, Astara rayonunda əhalinin 86,4 faizi, Lənkəran rayonunda 86,3 faizi, Lerik rayonunda 82,4 faizi, Masallı rayonunda 55 faizi talısdır. Elə təkcə bu dörd rayonda (Astara, Lerik, Lənkəran, Masalli) ən azı 327,5 min talış yaşayır. Biləsuvar, Yardımlı və Cəlilabad rayonlarında da kompakt halda xeyli talış yaşayır. Beləliklə, Azərbaycan respublikasında 700 min talış yaşadığını söyləməyə əsas vardır. Bəzi mənbələrə görə, İranda da, 1 200 min talış vardır. Ümumiyyətlə, dünyada 2 milyon talış yaşayır. Mən Gilan (gilək) dilini (məlumata görə, 1978-ci ildə İranda 2 milvon gilək yaşayırdı (С.И.Брук. Население мира, Москва, 1981, səh. 441)) müstəqil dil saymasam və onu talış dilinin bir dialekti hesab etsəm də, gilan dilində danışanların sayını buraya daxil etmirəm. Talışların yaşadığı ərazinin şimal sərhədini Viləş çayı təşkil edir, lakin xüsusən Sovet hakimiyyəti illərində azərbaycanlılar bu çaydan cənuba da məskunlaşmışlar. Öz növbəsində çayın simal tərəfində də talış kəndləri salınmışdır; xüsusən, 1949-50-ci illərdə talışlar kütləvi surətdə İranla sərhəd zonasından köçürülməsi nəticəsində Biləsuvar və Cəlilabad rayonlarında xeyli talış kəndi salınmışdır. Şərqdən Xəzər dənizi talış ərazisinin təbii sərhədini təşkil edir. Talışların yayılmasının qərb sərhədi Talış dağlarından keçir, lakin qeyd etmək lazımdır ki, Talış dağlarının İranla sərhəd olan ən uca silsiləsində talışlar yaşamır; bu ərazidə azərbaycanlılar yaşayır. Cənubda talışların məskənləri Astara çayını aşır; dövlət sərhədinin o biri tərəfində də talışlar kompakt şəkildə yaşayır. İranda da talışlar, əsasən, Xəzər dənizi sahili boyu ovalıqda yaşayırlar; ovalıqda talış əhalisi Körpü - çalaya qədər uzanır və elmi ədəbiyyatda müstəqil dil hesab edilən gilan dilinə qovuşur. İran ərazisində də Xəzər dənizi boyu dağların yamaclarında talışlar yaşayır.

İranın keçmiş ərazi-inzibati bölgüsünə görə, talışlar Xəmsəyi-Təvaliş (beş talış) adlanan beş rayonda əhalinin böyük əksəriyyətini təşkil edir: Kərgəkrüd, Əsalem, Talış-Dolab, Şandərmin və Masal. Bütün bu rayoniar boyuk Gilan əyalətinə daxildir. Astara rayonunda (Iran Astarası) da talışlar yaşayır, amma bu rayon Ərdəbil əyalətinin (ostanının) tərkibindədir. Talış dilinin cənub sərhədi Xəzər sahili boyu, az gala, Ənzəli səhərinə qədər çatır (Körpü-çala Ənzəlidən bir mənzil məsafədədir), talışların dağətəyi sərhədi isə cənuba o qədər də uzanmır, Xəzərboyu ovalığını qərbdən əhatə edən dağlarda talışlar nisbətən azdır. Burada əsas kəndlər Tülərü və Pek kəndləridir. Talışlar Xalxal dairəsində də yaşayırlar, onlar xalxallılar adlanır. İranda - Lerik rayonundan Ərdəbilə doğru yaylaqda da talışların yaşadığı Ambaran, Küləş, Cəyad, Dəlidaş, Kültəpə, Doxültəpə, Piləçay, Sarıxanlı kəndləri yerləşir. Talışlarla azərbaycanlıların qarışıq yaşadığı Sarıxanlı kəndini çıxsaq, bu kəndlərin hamısında təkcə talışlar yaşayır. Piləçay rayon mərkəzidir və bu kənddə bir neçə min ev vardır.

Azərbaycan respublikasında, o cümlədən Talış zonasında yaşayan talışların böyük əksəriyyəti islam dininin şiə təriqətinə tapınır. Lənkəran rayonunun cənubunda, Astara rayonunun şimalında, bəzi kəndlərin əhalisi sünni təriqətinə tapınır. Bu kəndlər içərisində ən mühümü Astara rayonunun Təngərüd kəndinin talış şivəsi ümumtalış dilindən (əlbəttə, talış dilinin yazısı və ədəbiyyatı olmadığı üçün bu dilin ədəbi formasından - talış ədəbi dilindən danışmaq olmaz; buna görə də ümumtalış dili dedikdə mən Lənkəran şivəsini nəzərdə tuturam) müəyyən qədər fərqlənir; bu fərq özünü təkcə leksika sahəsində yox, həm də qrammatika sahəsində göstərir. İranda yaşayan talışların da böyük əksəriyyəti şiədir. Sünni əhali, əsasən, Ərdəbil rayonunun Ambaran, Əmincan, Cəyid, Mizran, Minavar və Küləş kəndlərində yaşayır. Piləçayda şiələrlə sünnilər qarışıq yaşayır. Həmin şəhəri regionunda kənd əhalisi sünni, Nəmin şəhərinin əhalisi isə şiədir.

Azərbaycan respublikasında yaşayan talışların dili, tarixi, adət-ənənəsi, məişəti zəif araşdırılmışdır, İranda yaşayan talışlar haqqında isə heç bir tədqiqat işi aparılmamışdır. Buna görə də hətta əminliklə demək olmaz ki, İranda talışlar harada yaşayır, harada hansı məzhəbə qulluq edirlər. İranda statistik siyahıyaalınma, xüsusən azsaylı xalqlar arasında, heç aparılmadığı üçün oradakı talışların sayı haqqında da müəyyən bir söz demək olmaz.

Talış zonasının (xanlığının) Rusiyaya birləşdirilməsinə qədər talışlar İranın tərkibinə daxil idi. Buna görə də dil və din yaxınlığından başqa talış və fars xalqlarını mədəniyyət ümumiliyi də birləşdirirdi. Talışların öz milli ədəbi dilləri olmadığı üçün fars ədəbi dilindən və yazıda ərəb əlifbasından istifadə edirdilər. Rusiyaya birləşdikdən sonra da ruhanilər, mülkədarlar və yuxarı təbəqələr fars dilindən istifadə

edirdi. Əhalinin az bir hissəsi, əsasən, ziyalılar Azərbaycan dilini bilirdi, rus dilini bilənlər isə lap az idi - Lənkəran şəhər məktəbini bitirən gənclər rusca danışa və yaza bilirdilər.

İstər Azərbaycan respublikasında, istərsə İran İslam Respublikasında yaşayan talışların ədəbi dili yoxdur; şimalda yaşayan talışlar Azərbaycan dilindən, cənubda yaşayan talışlar isə fars dilindən ədəbi dil kimi, o cümlədən rəsmi dövlət dili kimi istifadə edirlər.

Azərbaycanda Sovet hakimivvəti qurulduqdan sonra talışlar da ölkənin mədəni quruculuğuna cəlb edildilər. Kəndlərdə Azərbaycan dilində məktəblər açıldı. Əsrimizin 30-cu illərinə doğru talışların mədəni səviyyəsi xeyli yüksəldi. 30-cu illərdə Talış zonası məktəblərində ibtidai siniflərdə dərslər talış dilində keçirilməyə, Lənkəran şəhərində "Sıə toliş" ("Qızıl talış") adlı qəzet nəşr edilməyə başlandı, talış dilində bir neçə bədii əsər və dərslik çap edildi, hətta "Kommunist partiyasının manifesti" talış dilinə tərcümə edildi (1933). Lakin otuzuncu illərin ikinci yarısında bütün ölkədə olduğu kimi, Azərbaycanda, o cümlədən Talışda da kütləvi repressiyalar başlandı: xalqın ən yaxşı oğulları, ziyalıları tutulub Qazaxıstan çöllərinə və Sibirə sürgün edildi, talış dilində kitab və qəzet nəşri qadağan edildi, talış dilində dərs keçirilməsi yasaq edildi, hətta talış sözünü işlətməyə belə icazə verilmədi; Talış ovalığının adı dəyisdirilib Lənkəran-Astara ovalığı edildi, Talış zonası isə Lənkəran-Astara zonası adlandırıldı (indi televizorda Lənkəran-Astara bölgəsi deyilir). Bütün talışlar bir qələmin hərəkəti ilə bütün rəsmi sənədlərdə, o cümlədən pasportlarda azərbaycanlaşdırıldılar. 1989-cu ilədək siyahıyaalmada talışlara öz mənliyini göstərmək qadağan edilmişdi. Elə 1989-cu il siyahıyaalmasında da respublikamızın müəyyən dairələri talışların özlərini talış kimi yazdırmasına mane oldu, xalqa təzyiq göstərildi. Məhz bunun nəticəsidir ki, talış xalqının cəmi 21 200 nəfər olması haqqında rəqəm meydana cıxdı.

1990-cı ildə Lənkəran və Astara rayonlarında həftədə qəzetin bir səhifəsi talış dilində çıxır. Elə həmin ilin sentyabrından Talış zonası məktəblərinin I-IV siniflərində həftədə 2 saat talış dilində dərslər tədris edilir.

(ardı var)

Tolișon Sado

Zülfüqar Əhmədzadələr meydana çıxdı-

Rafiq Cəlilov celilovrafiq@mail.ru

Sabah İnsanlığa qarşı törədilən ən dəhşətli cinayətlərdən birinin - Xocalı qətliamının, Xocalı soyqırımının 20-ci ildönmüdür. 20 ildir ki, biz bu tarixi üzü qara, başı aşağı yad edirik, 20 ildir ki, biz hər il, ilin müxtəlif ay və günlərində hansısa rayonun ermənilər tərəfindən işğal olunduğunu, başıaşağı və üzü qara yad edirik. Əslində mən Xocalı soyqırımı haqqında yazmaq fikrində idim, sadəcə qəzetin poçtuna bu ağlasığmaz, insanlığa qarşı olan cinayət barəsində yazı daxil olduğu üçün, mən mövzunu dəyişdim. "Lazım gəlsə" yazaram da, amma artıq neçə illərdir ki, bu zalım oğlu "Lazım" Azərbaycandan küsüb, gəlmir ki, gəlmir...

Bizə qar yaraşır...

Uşaq olanda Sumqayıta qar yağanda çox sevinərdik. Bizi küçədən evə yığa bilməzdilər, əsl bayram olardı. İndi də qarın yağması əsl bayrama çevrilir, amma baxır kiminçün. Sadə camaat bu qarı bayram edə bilmədi, çünku gah işıq sönürdü, gah su kəsilirdi, gah da qaz. Amma bəzi oliQARxiya nümayəndələri bu qardan nəyi var, yararlandılar. Kiminin qum karxanası, kiminin isə duz karxanası dayanmadan işlədi, halal xoşları, ümüdvaram ki, hamısın özləri yeməz, 3-4 faiz dövlətə də verərlər. (kaş bunu yazmazdım, indi bu oliQARxlardan böyük oli-QARxlar gələn ilin qar proqnozunu alıb, bu karxanaları onların əllərindən, əgər hələ almayıblarsa, alacaqlar.) Bu karxanaçılar ilə işim yox, mənim işim asfaltladır. Oxucu elə başa düşə bilər ki, mən də "böyüyüb", asfalt biznesinə girişmişəm, əsla, qulaqlara qurğuşun, sadəcə bu "ənə çolalı", üzr istəyirəm, analoqsuz yolların niyə belə tez sıradan çıxması məni bərk narahat edir. Axı bu yolları çəkəndə car çəkirdilər ki, ay "lemes texnologiyası" belə, "dünya stanDARTları" elə, nə oldu?

"Ana Dili" günü...

lərində çəkdiyi, üstündən Sovet tankları da şütüdüyü yollar hələ də "qoz" kimidirsə, bizim, daha doğrusu "AzərYolServisin" həmən texnoloqiya ilə çəkdiyi yollar, 3-4 avdan sonra ikinci dünya müharibəsinin bombardimanından sonrakı yollarına oxsayırsa, məni avtomatik bir sual maraqlandırır: "biz yolları hansı texnoloqiya ilə çəkmişik?" Bəlkə lemislər bizə öz texnologiyaları adı ilə "kitayski" poddelkaları sırıyıblar? Ola bilməz? Ola bilər, niyə də olmasın ki, ode London taksiləri "kitayski" çıxmadı? Kimdənsə soruşdular ki, bu taksilər niyə kitayski "çıxdılar"? Soruşmadılar, çünkü çox gözəl bilirdilər ki, taksilər Çinin istehsalıdır və qiyməti aimədə göstərildiyindən çox-çox ucuzdur, sadəcə büdcəmizdə bir az artıq pul var idi, onu "yer-bə-yer" etmək üçün bu "lipaya" getmişdilər. Bunu qoyaq bir kənara, onsuz da salamat yeyə bilmirlər, çünkü o puldan neft iyi əvəzinə, bu millətin qanının iyi gəlir. İndi bu "AzərYolServis" devilon, asfalt əvəzinə yollara "Benjamin"in yaşıla çalan şəkiilərini düzən idarədən soruşan varmı ki, "ay gözəl insanlar, bu "ana(log)sız" yollara ki, asfalt əvəzinə qızıl səpirdiz, bəs niyə o yollar bu gündədir?" Soruşan yoxdur, çünkü "qapa-qap" zamanıdır, hamının başı qarışıb hardansa, nəyi isə qapmağa. Maraqlısı da odur ki, bu andıra qalmış "qapa-qap" gurtarmır ki, bunlar da öz islərinə məsuliyyətlə yanaşsınlar. Hə, orda qalmışdım axı, bu lemis köpəyoğlu bizə öz texnologiyasın düz verməyib, düz versəydi bizim yollar da 30-40 il demirəm, hec olmasa 3-4 il "yamaqsız" qalardılar. Vallah bu lemislər, texnologiya məsələsində bizə atıblar, nece ola bilir ki, onlar 20 kilometre 20 milyon xərcləyib, yolları güzgü kimi çəkirlər, bu yollar ilə maşınlar 40 il əvəzinə 80-100 il sütüyür, amma biz 1 kilometrə 20 milyon xərcləyirik, 3-4 aydan sonra da həmən yolu təzədən "əsaslı təmirə" bağlayırıq? Bax bu sual ətrafında çox fikirləşdim ki, birdən lemislərin mərhum futbol hakimi Tofiq Bəhrəmova "qer çvay-dray" demələri yadıma düşdü. Bu həmən Tofiq Bəhrəmovdur ki, dünva çempionatının İngiltərə-Almaniya matçında, hesab 2-2 olarkən, almanların gapısına mübahisəli qolu hesaba almısdı. bunun müqabilində İngiltərə kralicasındam "qızıl fit", (ingilislər gərək bütün ömürləri boyu bizə minnətdar olsunlar, bir dəfə dünya çempionu olublar, o da bizim "sotumuza") almanlardan isə "qer çvay-dray" ("cənab iki-üç") təxəllüsünü "qazandı"! İndi bu lemislər, bizə saxta

Kopoyoğlu nemesin keçən əsrin 30-cu il-

texnologiyaları sırımaqla həmən o "ikiüç"ün qisasını alırlar. Mənnən olsa bu lemisləri ümümdünya arbitraj məhkəməsinə verərəm ki, onlar bizə "saxta" texnologiyaları sırımaqla, bizdən mərhum futbol hakimi Tofiq Bəhrəmovun acığını çıxıblar, bizim büdcəmizə bir neçə milyard ziyan vurublar!

Nə isə, burda mövzunu bağlayaq, onsuzda "dəyirman (AzərYolServis) bildiyini edir, çax-çax (bu qızıl pulların çax-çaxı deyil ha..) baş ağrıdır"

"Tolışi Sədo" - 20!

Fevralın 20-də "Tolişi Sədo" gəzetinin 20 yaşı tamam oldu. 20 ildir ki, bu qəzet məşəqqətli həyat sürür, 20 ildir ki, bu qəzet Azərbaycanda Talışlığın yeganə və tək ünvanı olaraq qalır, 20 ildir ki, bu qəzet "tolerant" hökumətimizin bütün təzyiq və basqılarına dözür, 20 ildir ki, bu gəzet Lokomotiv olaraq Talıs xalgını öz arxasıyca apara bilir. Qəzetin tarixi barədə uzun-uzadı yazmaq fikrində deviləm, çünkü ustad Allahverdi Bayrami bu barədə yazıb, sadəcə bir seyi xüsusi yurğulamag istəyirəm: bu gəzet, 39-cu ilin represiyalarından sonra, yeganə qəzetdir ki, öz əqidəsini satmayaraq, ŞƏHİD verə bilib! Varmı ikinci belə bir qəzet? Mən tanımıram, tanıyan varsa, buyursun, bizi də agah etsin.

Ad günün mübarək "Tolisi Sədo"!

Ana Dili...

21 fevral tarixi isə ümümdünya "Ana Dili" günüdür, bu gün bütün millətlər öz ANA DİLLƏRİNİN gözəlliklərindən danışırlar. Bizim də ANA DİLİMİZ var, bu TALIŞ DİLİDİR!...

"Tolişi Sədo" qəzetinin yubileyinə həsr etdiyim və yuxarıda yazdığım balaca təbrikdə 37-ci ilin represiyaların bilərəkdən xatırladım, həmən illərdə Talış xalqı görkəmli ziyalılarını qurban verdi, onlardan biri də, "Sıə Tolış" qəzetinin baş redaktoru akademik Böyükağa Mirsalayev idi ki, öz ANA DİLİNİN yolunda ŞƏ-HİD oldu. Talış dilinin inkişafı yolunda çarpışan, məktəblər üçün dərsliklər hazırlayan böyük alim Zülfüqar Əhmədzadə də həmən illərdə həbs edilərək, Sibirə sürgün edildi və orada da ANA DİLİNİN qurbanı oldu, ŞƏHİDLİK zirvəsinə yüksəldi. Konkret olaraq 39-cu ildən sonra Talış adına yasaq qoyuldu, məktəblər bağlandı, millət öz adı ilə çağrılmaq hüququnu İTİRDİ! Amma ANA DİLİ ölmədi, yeni Böyükağa Mirsalayevlər, yeni lar, susdurulmuş "Sıə Tolış" qəzetinin əvəzinə "Tolişi Sədo" qəzeti çıxdı! Bu yenilər Talış xalqına yeni nəfəs verdilər, hamısının adını yazsam, bu qəzeti ancaq gərək onların adları ilə dərc edəm, bircə onu qeyd edəcəm ki, bu 70 ildə Talış xalqı iki baş redaktoru, bir neçə alimi şəhid verdi, bir neçə baş redaktoru müxtəlif təzyiqlər ilə bu yoldan çəkindirdilər, amma MİLLƏT ölmədi, inkişafdan qalmadı, inkişafımızı görən, bizim inkişafımızdan xoflanan yalançı "patriot"lar, bizə qarşı növbəti "xain saldırısı" qurdular, 37-ci ildə olduğu kimi zindanlar yenə də Talış ziyalıları ilə doldular, amma bu da effekt vermədi. ANA DİLİNİN keşiyində duran Novruzəli Məmmədov "Tolışi Sədo" qəzetinin yükünü boynuna çıkdi. Bu qəzet, meydanda tək qalmasına baxmayaraq, hər bir Talışın qürur mənbəyi oldu, milləti yenə də arxasıyca apara bildi, qəzet Azərbaycana yeni nəfəs gətirdi, ANA DİLİ təəssübünü çəkən Talışlar təzədən bu qəzetin başına toplaşdılar, toplaşdılar ki, Allahın onlara bəxş etdiyi dilin gözəlliyini bütün dünyaya göstərsinlər. Bu isə Azərbaycanı tam "azərbaycanlılaşdırmaq" istəyənlərin xoşuna gəlmədi və onlar Talışları yenidən qorxuya salmaq üçün düşmən məkrini işə saldılar, qəzetin baş redaktoru, ustad Novruzəli Məmmədovu saxta ittihamlar ilə həbs etdilər, yaşlı və xəstə olmasına baxmayaraq, Novruzəli Məmmədova rəhm etmədilər və o zindanda MİLLƏTİNİN, Dİ-LİNİN yolunda ŞƏHİD oldu, ŞƏHİD oldu ki, onun bu ŞƏHİDLİYİ bizə MİL-LƏT və DİL uğrunda ŞƏHİD olmağın necə gözəl bir şey olduğunu anlatsın! Bu gün Talış ANALARI minlərlə NOVRU-ZƏLİLƏR doğub desəm, yanılmaram, bu gün özünə qürur hissi ilə "MƏN TA-LIŞAM!" deyən, dolayısı ilə "MƏN NOVRUZƏLİ MƏMMƏDOVAM!" deyir! Çünkü bu millət ALLAHIN yaratdığı millətdir, ALLAHIN yaratdığını isə ÖZÜNDƏN başqa heç kəs MƏHV EDƏ BİLMƏZ! Bunu başa düşmək, bunu anlamaq lazımdır. Əgər kimsə öz millətinin haqqını tanıyırsa, amma digər millətlərin haqqını mənimsəyib, tanımaq istəmirsə, demək o İNSAN deyil, çünkü İNSAN olan şəxs öz ANASINI sevməlidir, ürəyində ANA sevgisi olan şəxs isə digər millətlərin də ANASININ olduğunu anlamalı, onların ANA SEVGİSİNƏ hörmətlə yanaşmalıdır. Hər bir millətin isə, ona Allah tərəfindən verilmiş ANA SEVGİSİ haqqı var, bu haqqı heç kəs heç kəsin əlindən ala bilməz, almamalıdır da! Çünku "Qurani-Kərim"də "başqasının haqqını yeməyin..." yazılıb.

ANA DİLİN mübarək, bu DİLİN yaşaması üçün kifayət qədər ŞƏHİD-LƏR verən Talış XALQI!

YUSİFİ İLQAR (MİYONKUJ)

θLİ

İ ruj Əli deştə pə, Şin bə Lankon bə nəve. Bə Lankoni stadion Omen, nışdin qırdəve.

Əli de vey maraği, Diəş karde bə hənəki. I məğom dənıvarde. Çəy çəşədə hələ ki.

Nışde, eqard-peqarde, Bə çəkəm-çukəm dəşe. Oxo tovış nıvarde. Iştə dədəku parse: -Boçi vistı dı odəm, İ ləpi dum vitedən. Əbıni ki bə çəvon Hay qıləy ləpi bıdən?

ELMİRİ POYNƏ

2010

Çımı balə Elmiri Hestişe qıləy poynə. Hejo əçəy palyoye, Bınəvoş bəyo kəynə.

Bəy kardedə vey nozə, Moledə bə ruj-bə şəv. Aləfi dezu hasdə Votdə: Bəhə,- bəçəy qəv. Ruji da kərə bardə Ləqənçədə bəyo ov. Votedə ki, hovəm ni, Tıniş çımı qədə hov.

Jıqo təmiz oqətdə Əv ıştə qədə poynə. Haştəni Həşi dətvo, Çəy səyku kardə soğnə.

Bino kardışe bəme Şanqo Elmir bərkədə. Votedəbe: Tarsedə Çımı poynə toykiədə.

Pekənən qıləy lampə, Bıbənən bəyo bə co. Çımı ə qədə poynə Cın-pəyniku nıtarso.

IŞTƏN KOMƏQ BIBİ , XIDO

Dinyo qinyə bə iyəndi, Iştən koməq bibi, Xido! Həmmə dəbən də iyəndi, Iştən koməq bibi, Xido!

Im çe ruje eqinyəmon? Pevişkedə zəmin-osmon. Dasto şedə dini-imon, Iştən koməq bibi, Xido!

Esə nohəx həx biredə, Du rosti bə pul hiredə. Ki bəmedə, ki siredə, Iştən koməq bibi, Xido! Bepul ko sərost bedəni, Hiçki bəti quş doydəni. Jen be rışvə zandedəni, Iştən koməq bibi, Xido!

Həlol-hərom dərəsdənin, Çı Xıdoku hiç tarsdənin. Niçki niç kəsi məsdənin, Iştən koməq bibi, Xıdo!

Merdon jenə olətədə, Boştəno merd oqətedə. Merd bə merdi bə şu şedə, Iştən koməq bibi, Xido! Nº 06 (018) 25 fevral 2012-nə sor

Tolișon Sədo

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə... Xocalının soyuq qışı öz yerini bahara verməyə hazırlaşırdı. Xocalılar torpağın oyanış büsatını gözləyirdilər. Axı, vaza 30 gün qalırdı. Həmin vaxt səhərin üzərində gözəl günlərin eşqi ilə nə qədər xəyallar, nə qədər arzular, nə qədər diləklər dolanırdı. Neçə-neçə sevgililər bir-birindən söz alıb, söz vermişdilər. Sevgi ilə dolu həyat o şəhərə dəhşətin hənirtisini hiss etdirməmişdi. Heç kəsin ağlına gəlmirdi ki, hiyləgər, məkirli, qaniçən iblisin, erməni faşistinin qəfil həmləsinə düçar olacaqlar. Həmin an zaman duracaq, bahara boylanan ağacların budaqlarında tumurcuqlar əvəzinə, laxtalanmış gan damcıları tumurcuglanacaqdı. Elə o vaxt Xocalıda günəş batacaq, güllər solacaq, arzular öləcəkdi...

'Dağlıq Qarabağ Azərbaycanlıları İctimai Birliyi"nin üzvü Həvva Məmmədova ermənilərin müxtəlif vaxtlarda Azərbaycan ərazisində qətliamlar törətdiyini faktlarla qeyd edərək, dedi ki, artıq 4-5 ildir ki, faciə 70-dən artıq ölkədə qeyd edilir, "Heydər Əliyev Fondu"nun prezidenti Mehriban xanım Əliyeva bu istiqamətdə böyük işlər görür:

"Ermənistan törətdiyi əmələ görə cavab verməlidir. Bu gün bizim 1 milyondan artıq qaçqın-köçkünümüz var, BMT-nin 4 gətnaməsi Ermənistanı təcavüzkar kimi tanısa da, işğalçıya qarşı öz sanksiyalarını tətbiq etməyib. Bu gün Ermənistan Xocalı faciəsində əllərini qana batırmıs insanlar tərəfindən idarə edilir. Nə qədər ki, erməni qaniçənləri beynəlxalq tribunal qarşısında dayanmayacaq, Xocalı faciəsinin yarası sağalmaz. Xocalı insanlığa sığmayan təcavüzə məruz qalıb, yerlə yeksan edilib. Xocalılar hər şeylərindən - yığdıqları varidatlarından, evesiklərindən də məhrum ediliblər. Azərbaycanın bütün rayonlarında şəhidlərin uyuduğu xiyabanlar var. Bütün bunlar hamısı Ermənistanın məsuliyyətindədir".

Mütəmadi olaraq faciənin şahidləri ilə görüşdüyünü deyən Həvva Məmmədova, onların başlarına açılan müsibətlərin tarixə sığmadığını dedi: "75 yaşlı bir xocalı sakini mənə danışırdı ki, əsirlikdə olanda silahın qundağı ilə, təpiklə sinəsinə o qədər vurublar ki, indi də o ağrını yaşayır. Bu insanların əsirlikdə başına gətirilənlər dəhşətli ssenarilərin mövzusudur. Ermənistanın təkcə Xocalıda törətdiyi faciəni araşdırmaq üçün bir institutun formalaşmasına ehtiyac var. Biz bu gün nə qədər Xocalıdan yazsaq, nə qədər danışsaq, filmlər çəksək də, faciəmiz siyasi qiymətini, dünya Ermənistanı qınaq obyektinə tutacağı zaman alacaq".

Həvva Məmmədova deyir ki, əsirlikdən qayıdan insanların içərisində qeyrətli, ölümdən qorxmayan qadınlara rast gəlib. Devir ki, faciəni vasavan qadınların daxilində bir hayqırtı, bir nifrət var. Bu qadınların başına gələn hadisələr böyük bir dəhsətli romanın mövzusudur.

Əsirlikdən xilas olan bir qadının Həvva xanıma danışdıqları: "Həmin hadisədə ermənilər bizi əsir götürdü, həyat yoldaşımı, övladımı öldürdülər. Bir övladımı qaynatamın qucağında vurdular. Qucağımda yeganə övladım qaldı. Ermənilərdən biri boynumun dalından tutub, elə dartdı ki, ətim əllərində getdi. Devirdilər ki, nə qədər qızılın, pulun var, ver. 5 metr o tərəfədə isə yoldaşım can verirdi, ağzından qan axırdı. Mən qızıllarımı çıxarıb, həyat yoldaşımın ağzından axan qanın içinə qoydum. Erməni qızılları niyə qanın içinə qoyduğumu soruşdu. Dedim ki, o almışdı, ona da qaytardım, get ondan göləri unuda bilmirlər. Onlar danışdıqca, göz yaşlarını saxlaya bilmir, səsləri titrəyir, əsəbdən əlləri əsirdi...

Sevil Əbdülova:

Fevralın 25-i gecəki hücum həmişəki 2-3 saatlıq atışmaya bənzəmirdi. Hamı kimi zirzəmiyə yığışmışdıq. Sonra atışmanın uzandığını görüb, meşəyə qaçdıq. Ermənilər göyə fişəng atıb, onun işığında camaatı güllələyirdilər. Bir az qaçmışdıq

Orada ağaclar hələ də **qan tumurcuqlayır...**

tür". Qadın ayılanda başa düşür ki, artıq bir neçə gündür ki, öz körpə övladı ilə, varalı vəziyvətdə dönuz tövləsində əsir saxlanılır.

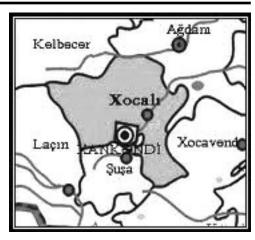
"Azərbacyan qadınının qururuna bax, gevrətinə bax. O, erməniyə valvarmadı, imkan istəmədi. Əksinə, qadın güruru, qadın qeyrəti ilə göstərdi ki, Azərbaycan qadını ölsə də, heç vaxt satqın olmayacaq, həmisə gürurlu dayanacaq. O qadın da sağ qalacağını bilmirdi, amma ölümün qarşısında dik dayanırdı". Həvva xanım 10-larla belə faktların olduğunu dedi: "Biz Azərbaycan qadınının başına gətirilən müsibətləri dünyaya çatdırmalyıq. Azərbaycan qadını o zaman əhdinə çatacaq ki, bütün dünya Ermənistanı qınayacaq, erməni fasistləri insanlıq əleyhinə törətdikləri cinayətlərinə görə tribunala çəkiləcəklər. Bir insane olaraq hamımız fikirləşməliyik ki, bir gecədə 613 nəfərin ölməsi, 25 uşağın hər iki valideynini itirməsi, 130 uşağın bir valideynini itirməsi, 8 ailənin büsbütün məhv edilməsi insanlığa qarşı cinayət deyilsə, bəs nədir? Niyə dünya ictimaiyyəti silkələnmir?!"

Xocalı soyırımının canlı şahidləri:

Pirşağıda dəniz kənarındakı pansionatda məskunlaşan xocalılar artıq 20 ildir ki, ilin dörd fəslinin dördünü de eyni hüzünlə yaşayırlar. Təkcə öz canlarını deyil, övladlarını da əzab-əziyyətlə, ölümün gözünə baxa-baxa düşmən əlindən qaçıran anaların, ataların ömürlərinin yalnız bir fəsli var - qış. Xocalı faciəsinin kiçik şahidləri bu gün yaddaşlarının bir küncündə ilişib qalmış qar üzərindəki qan izlərini, kəsilmiş başları, doğranmış bədənki, 12 yaşlı oğlumla mən yaralanıb, dəstədən geri qaldıq. Yoldaşımla iki oğlum qabagkı dəstəylə birlikdə kanalı keçmisdi. Oğlumun yarasından qan axırdı, qana bulaşmış bədəni buz bağlayır, uşaq soyuqdan donurdu. Oğluma dedim ki, atangili çağırma, qoy heç olmasa onlar xilas olsunlar... Ermənilər bizi tutub, bir evə apardılar. Orda bir qız və bir yaşlı kişini girov çaxlayırdılar. Bizi girov götürən ermənilərin övladları Bakıda Şüvəlan həbsxanasında cəza çekirdi. Məqsədləri bu idi ki, bizi onunla dəyişdirsinlər. Bünün üçün isə girovlardan biri bizimkiləri xəbərdar etməli idi. Mən dedim ki, ya uşaqları, ya da kişini buraxın, mən məktub yazıb, onlarla göndərim, dediyiniz adamla bizi dəyişdirsinlər. Ermənilər razı olmadılar ki, "onlar getsələr, geri qayıtmayacaqlar, amma sən oğlunun dalınca qayıdacaqsan". Razılaşmadım. Artıq girovluqdan qaçmaq barədə düşünürdük. Oğlum ev yiyəsinin oğlu ilə su gətirmək bəhanəsi ilə ətrafı nəzərdən keçirib, gördü ki, ermənilər xəndəklərdə özlərinə ver düzəldib, ətrafa nəzarət edirlər. Qaçsaydıq, bizi öldürərdilər. 4 gündən sonra öz aramızda bu qərara gəldik ki, mən gedib ermənilərin adamlarının bizimlə dəyişdirilməsi məsələsini həll edim... Bakıya gəlib, məsələni yoldaşıma danışdım. İki ay həmin erməninin girovlarla dəyişdirilməsi məsələsiylə məsğul oldum. Döymədiyim idarə qapısı qalmadı. Çox çətinlikdən sonra ermənini həbsdən çıxartdırb, geri qayıtdım. Beləcə, oğlumu da, o cavan qızla qoca kişini də xilas etdim.

Şəkibə Mustafayeva:

Həmin gün hamı kimi evimizdə oturmuşduq. Qəfil dörd tərəfdən fişəng atıldı,

ardınca avtomatlar, pulemyotlar işə düşdü. 4 il idi ki, her axşam Xocalını qısa fasilələrlə atəşə tuturdular. Buna görə də elə bildik ki, bu dəfə də atışma 2-3 saat cəkəcək. Amma bu dəfə atışma dayanmaq bilmirdi. Qonşu qadınlar, qocalar, uşaqlar bizim evin zirzəmisinə yığışdı. Yoldaşım posta gedirdi, dedi ki, ermənilər şəhərə girsələr, qaçarsınız meşəyə, mən sizi taparam. O gedən getdi... Ermənilər 4 tərəfdən şəhəri gülləyə tutmuşdular. Zirzəmidən çıxıb, meşəyə üz tutduq. Qocalar, xəstələr zirzəmidə qaldılar. Səhərə qədər əyilə-əyilə, sürünə-sürünə yol getdik. Hər addımda 10-15 adam ölürdü. O cür güllə yağışının altında təsadüf nəticəsində sağ qalmışıq. Səhər Ağdamın Şelli kəndinə çatdıq. Sağ qalmaq üçün meyitlərin altında gizlənmək məcburiyyətində qalmışdıq, bütünlüklə qanın içində idik... Yoldaşımgil ermənilərin güclü silah-sursatlarının qarşısında heç nə edə bilməyəcəklərini görüb, meşəyə çəkiliblər. Xankəndi ilə Əsgəran arasındakı yolun üstündə voldasım varalanıb. Ermənilər onu girov götürmüşdülər. Yazığı ağır işgəncələrlə öldürüblər. Martın 30-da meyidini ala bildik. Qardaşları onu Laçında dəfn elədilər. Amma Laçın alınandan sonra qəbri orada girov qaldı. Bu gün "milli qəhrəman" və "şhid" ailəsiyik. İtki versək də, torpaqlarımız sülh yolu ilə deyil, müharibə yolu il alınmalı olsa, mən övladımı döyüşə göndərməkdən çəkin-

Onlarla, yüzlərlə belə şahid ifadələri var, amma biz ikisini verməklə kifayətləndik, çünku bütün Azərbaycanlılar kimi, Xocalılar da hələ də 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə, erməni faşistlərinin törətdiyi qətliamın - insanlığa qarşı soyqırımın ağrısı ilə yaşayırlar.

Artıq 20 ildir ki, Xocalı qisas gününü gözləyir. Yalnız düşmən üzərindəki qələbəmiz Xocalıya və bütün Azərbaycana, ağrısını unutdura bilər. Bəlkə onda Xocalı təsəlli tapar, torpağında bitən ağacların, güllərin, kolların budaqlarında cücərən qan tumurcuqları sovrulub, gedər....

Aida Qasimova

Lənkəran şəhər 4 saylı Humanitar Təmayüllü Məktəb-Liseyin tarix müəlliməsi.

Razzaq Xansuvarov Talışxanov

YUSİFİ İLQAR (MİYONKUJ)

ICODBE BƏPESTƏ

Əv qıləy mocizəye, heste har kəsi kədə, Həmməkəs de xivzoni nistedən əcəv vədə. Nişo doydə har vırə, dınyoku xəbə doydə, Televindım icodbe, ruşinbe çəmə kə-bə.

Livə pepuştedəbin, navko bəştə odəmon, Peşo çe həyvoni pust be tani olət çəvon. Eso de cinso sovlo saru- sape novedo, Olət dutə maşinon icod kardə bəpeştə.

Çe əzobon kəşdəbin navko vəyu, jen- xıvand! Həmi bijən, nun bipat, de dasti bişirt - peğand. Esə bo jəqo çiyon hiçki nıbu norohət, Olət sırte, nun pate maşin heste vey rohət.

Hejo toviston omay, zahar abi harda nun, Rangi-rufon siyo əbi, rufonən əbi siyo xun, Aləf de çini bijən, furuş bıkırın bə kə... Esə heste aləfi bidiv- dəbast kəsilkə. Xido vey rəhmət bikə in maşinon tumokə!

TƏBRİK EDİRİK!

Fevralın 24-dü anam **Arzu xanım Xansuvarovanın** ad günüdür. Anamı səmimi qəlbdən təbrik edirəm, uzun ömür, can sağlığı arzulayıram. Həyatda həmişə sevinc və xoşbəxtlik içində yaşamağı diləyirəm.

Doğum günün mübarək, mənim əziz və müqəddəs ANAM Arzu Xanım!

Təbrikə qaynatan Yadulla kişi, həyat yoldaşın Rasim bəy, kiçik oğlun Orxan və baldızın İşarə xanım da qoşulurlar. Fevralın 24-dü anam Arzu xanım Xansuvarovanın ad günüdür. Anamı

Razzaq Xansuvarov Talışxanov.

Biz də "Tolışon Sədo" olaraq Razzaqı xanımı ad günü münasibəti ilə təbrik edirik. Biz də "Tolışon Sədo" olaraq Razzaqın istəklərinə qoşularaq Arzu

Təbrikə Respublika Talış Mədəniyyəti Mərkəzi də qoşulur!

In tərcümə boəməro İradə xanım vığandəşe, muğəddəsə kitobon bə Tolısi peqordne çənə çətin bıbu, ənəən lozimə koye. Bə qornə əmə qəzetədə bi tərcümon vırə bədomon, inşaalah ki, çı Xıdo vığandə kitobon həmmə bə

handəkəson Tolışi zıvonədə bəresnemon

(əvvəlış navminnə numrədə)

Tolişon Sədo

Xosə bahandon! Pokə vırədə bınən ım rujnomə. Xıdo kəlimon nıvıştə bedən iyo

SURƏ 4 MOYNON (ƏN-NİSƏ) Nozil bə Mədinədə 176 ayəy

126. Allahin osmononada iyan zaminədə çiç heste. Allah harçi ehtivoəkəye! 127. Iştıku piyeydəşone fitvo jenon həxədə. Vuji: "Çəvon barədə fitvo bəşmə doydən Allah iyən Kitobo boşmə handə biə ayon. Imon ə ayonin ki, ə yətimə iyən səğırə moynon ki, bəvon şımə doənin bıəyon nidoə deyəvon kə be piyeydəone. De zəifə əğlon iyən yətimon rəftor karde həxədə biə ayonin. Allah zineydə şimə kardə həmə xəymandə koon! 128. Ehanə qıləy moynə bitarso çəy şuyə deəy hoziyə rəftor kardeyku iyən çəyku dim qordıneyku, boəvon qıno əbini de aşti islo be. Aşti xəye. Dılonədə hejo heste çınığəti. Qirəm çoki bıkoşon iyən Allahiku bıtarsoşon, həğiğətən Allah xəbədoye şımə kardəyonku. 129. Şımə hiç vaxt ədolətinə rəftor karde əzinişon jenon arədə çanə dastpoco bibosonon. Isto homo mehri soməğandən i kəsisə, ə iqılə oməqətən vəbastə. Ehanə islo biboşon, Allahiku bitarsoşon, həğiğətən Allah əbaxş iyən rəhmmande! 130. Qirəm co biənin bibon, bəvədə Allah əvoni beehtiyoc bəkarde deştə qeşə lutfi. Allah qeşə hıkmətmande! 131. Allahin osmononada iyan zaminada çiç heste. Bə nav şımə kitob doə bıəkəsonən, bəşmənən nəsyət kardəmonbe Allahiku tarse. Ehanə kufr bıkoşonən, Allahin osmononada iyan zaminada çiç heste. Allah qəncine iyən loyiğe bə şukur kardə be! 132. Allahin osmononada iyan zaminədə çiç heste. Allah vəs kardeydə vəkili ğəzinə! 133. Ha insonona! Ehanə Bıpiyo-

şe, ni Bəkarde şıməni! Bəvarde co kəson! Allah ğadire bimi! 134. Ki bəpiyeşe dinyo səvob, Allahi dərqoədəy dınyo iyən axirəti səvobən! Allah əməs iyən əvinde! 135. Ha imon vardəkəsona! Ğoym-ğoymi dəçıkən ədolətiku iyən bibən Allahi şoydon, de bəşmə ıştəni, valideynon iyən nezə ovavlodi vəynə biboən! Qəncin yaanki kosibən bibon, Allahe şiməsən nez bəvon. Dim məqordınən həxiku bəştə nəfsi qorənə. Ehanə zıvon çadoşon, yaanki qiyəjənəti bıkoşon, Allah həğiğətən xəbədoye şımə kardəyonku! 136. Ha imon vardəkəsona! Imon biyən bə Allahi, bəçəy Rəsuli iyən Bəştə Rəsuli enovniyə Kitobi iyən bə kitobi ki, nozil Kardəşe nav əy! Ki bə həşə bijəno Allahi, Çəy mələkon, Çəy kitobon, Çəy rəsulon, Axirəti ruji, əv həni eqiniyə bə nığılə zəlolət! 137. Allah hiç vaxt nibəbaxşe, səbəro Əkəni ə kəson ki, əvon imon bəvarden, peşo kufr bəkarden, ijən imon bəvarden, peşo ijən kufr bəkarden, peşo ziyod bəkarden ıştə kufri! 138. Mijdəvoni bidə bə minofiğon ki, boəvon heste şiddətinə əzob! 139. Ə kəson ki mominon obeqeten, dust beqeten kofiron. Bəqəm izzət nəveydən çəvon tono? Həmməyəvo Allahiye izzət! 140. Kitobada hani nozil kardamonbe başma ki, ehanə biməsoşon Allahi ayon bə həşə jəy iyən boəvon liberə karde, məmandən çəvon tono, detobe çevon ışte qepede co həsbəhs nıkarde. Çumçıko şımənən bəbeşon çəvon to. Allah cəm bəkarde minofiğon iyən kofiron cəhənnimədə! 141. Ə kəson ki rımuz bəkarden şıməni, ehanə Allahiku birəso bəşmə qıləy ğələbə, bəvədə bəvoten: "Bəqəm deşmə bə ico nıbimon"? Qirəm bə kofiron nəsib bibo, bəvədə bəvoten: "Bəqəm əmə ğalib ome nəznimon bəşmə? Əmə pojənəti kardımone bə mominon". Allah hıkm bədo Ğıyoməti ruji şımə arədə! Allah hiç vaxt ro ədəni bə kofiron bə mominon vəynə! 142. Mınofiğon dastpoçə beydən ki, bə dast dəğandın Allahi. Əv bə dast dəğandeydə əvoni! Əvon kıvoləti bəkarden bə nımoj mandeədə, ıştəni nişo bədon bə cəmati. Allahi ve kam zikr bəkarden. 143. Tərəddud bəkarden çımi arədə, nibomen nə bıçımon tərəf, nəən bəçəvon. Allah ki dəqijno, ro pəydo karde əziniş boəy! 144. Ha imon vardəkəsona! Mominon omegeten, dust megeten kofiron! Pidoone con bo Allahi bidon qiləy oşkoə dastəvuz bəştə vəynə? 145. Həğiğətən cəhənnimi lap jinə mərtəbəye çe mınofiğon vırə. Pəydo karde əziniş boəvon hiç qılə dastək! 146. İqılə sıvoy ə kəson ki, əvon tobə bəkarden, islo bəben, dəbəçiken Allahiku iyən Allahiro xalis bəkarden ıştə dini. Əvon bə icon de mominon. Allah bəbaxşe bə mominon qıləy əzəmətinə əcr! 147. Allah əzob əkəni bəşmə, ehanə şımə şukur bıkon, imon biyon. Allah bə şukri ğıymətədəy iyən harçi əzıne! 148. Allahi əpinişe yavə sıxani sof-oşko votə be, sıvoy zılm kardə biəkəson. Allah harçi əməs iyən əzine! 149. Ehanə bə oşko bekon, yaanki nunəke oqəton qıləy xəy, ya bibaxşon qiləy yavə koy, Allah həğiğətən əbaxşe iyən ğadire! 150. Ə kəson ki bə həşə jəydən Allahi iyən Çəy

Rəsuli, piyeydəşone rıxnə eğandın Allahi iyən Çəy Rəsuli arədə, bəvoten: "Imon vardeydəmon bə kaliyon, kaliyonən bə həşə jəydəmon". Piyeydəşone qıləy ro pəydo bıkən çımi arədə. 151. Həğiğətən kofirin ımon. Bə kofiron Bədomon şiddətinə qıləy əzob! 152. Ə kəson ki, imon bəvarden bə Allahi iyən Bəçəy Rəsuli, hiç fərğ ənənin çəvon [peyğəmbəron] arədə, hukman bəvon doə biəbe çəvon əcr. Şək ni ki, Allah əbaxşe iyən rəhmmande! 153. Əhli-kitobi piyeydəşe Iştıku boəvon osmono qıləy kitob enovni. Halonki Musaku piyəşonbe çımisən yoli, votəşonbe: "Allahi sof-oşko nişo bıdə bəmə". Bəştə ıştə zılmi qorənə avəçəkə jəşbe əvon. Bəvon sof-oşko mecuzon ome bəpeştən, əvon sitoyiş kardışone bə poynə. Əmə baxşımone bəvon ıman. Ba Musa domone sof-oşkoə dastəvuz. 154. Rost kardımone çəvon səpe band Tur ki, əvon bəfo bikən bəştə əhdi. Votimone bəvon: "Səcdə karde-karde dəşən bəo". Votimone bəvon: "Dəməqordinən şambə ruji ğaydəğanuni". Səmone çəvonku qıləy ğoymə əhd. 155. Əvon ki dəqordinişone ıştə əhd, bə həsə jəsone Allahi ayon, nohəx-nohəxi kıştışone peyğəmbəron iyən votışone "pardə kəşə biə bəçəmə dilon", duço bin bə Allahi lənəti. Allahi mıhi jəşe bəçəvon dılon çəvon kufri hıcubətədə. Əvon imon nibəvarden, sıvoy çəvon kam qıləy poə.

(dumos heste)

İradə Məlikova

(əvvəlış navminnə numrədə)

Ğabil iyən Habil

1 Odomi nezkot kardıse desto jeni Həvo, əv mande bə əğıl, zandışe Ğabil.b Həvo votışe: "Ğəzənc karlıme gıləy inson de Rəbbi koməgi". 2 Çəyo əy zandışe Ğabili boə Habil. Habil be gələvon, Ğabil isə kastevon. 3 Mıddəti dəvarde bəpeştə Ğabili edaşt vardışe bo Rəbbə Xıdo zəmini bəhrəo. 4 * Habiliyən vardışe ıştə qələ iminələvə həyvonono iyən çəvon piyo. Rəbbi nəzəro dəvonişe Habil iyən çəy vardə edaşt, 5 əncəx nəzəro dənivonişe Ğabil iyən çəy edaşt. Əve Ğabil bərk rıkno be, ekardışe ıştə diyənon. 6 Rəbbi votışe bə Ğabili: "Boçi ğıyzin bıəş? Boçi ekardə ıştə diyənon? 7 Ehanə xəymandə ko kardeydəşbo, Boçi ıştə səy rost kardeydəni? Ne qirəm xəy-

FOYEMO

mandə ko kardeydənişbo, bəvədə qıno pebirniyəşe kəybə qəv; əv cəlb kardeydə tıni bəştə, əmmo tı əğəti bıkə çəy səpe". 8 * Çəyo Ğabili sədo kardışe ıştə boə Habili, əvon şin. Əvon daştədə beədə Ğabili hıcum kəşəşe ıştə boə Habili səpe, kıştışe əv. 9 Çəyo Rəbb parsəy Ğabiliku: "Koncoy ıştı boə Habil?" Əy votışe: "Zıneydənim, məqəm az ıştə boə hıvoskəm?" 10 * Rəbbi votışe: "Tı çiçı karde? Iştı boə xuni sədo zəmino fərod kardeydə Bəmı. 11 Esət tı lənətı sə çı zəmini tərəfo; ə zəmin ki, okardışe ıştə qəv deştı dasti ekardə bıə boə xuni ebardeyro. 12 Zəmin həni nibədo bətı ıştə zuy, tı əy kaştıqıl kardeədə. Kəhu iyən sərqərdon bəbeş zəmini dimisə". 13 Ğabili votışe bə Rəbbi: "Cəzom həniyən ziyode çımı kəşe zınəysən. 14 Diyəkə, ımruj Tı tojneydəş mıni zəmino iyən Iştə huzuro, azən niyo bəbem, kəhu iyən sərqərdon bəbem zəmini dimisə. Əncəx mini kişte bəzne, bəmi rast omə har kəs". 15 Rəbbi votışe bəy: "Xəyr! Ki Ğabili bıkışto, haft ğat xısus sə bəbe çəyku". Rəbbi bə Ğabili nose giləy əlomət ki, nikişti əy bəy rast oməkəs. 16 Demiyən Ğabili tərq kardıse Rəbbi huzur, dəmande bo jiye boğ Edeniku şərğədə - zəmin Nodədə.

Ğabili nəsıl

17 Ğabili nezkət kardışe deştə jeni, çəy jen mande bə əğıl, zandışe Xanok. Bəvədə Ğabil dutişe qıləy şəhr, bə şəhri doşe ıştə zoə Xanoki nom. 18 Xanoki pevatişe İrad. İradiku omoy Mehuyael. Mehuyaeliku oməy Metişael. Metuşaeliku oməy Lemek. 19 Lemeki səşe dıqılə jen: Adabe qıləyni nom, Sillabe çə iqlə nom. 20 Ada zandışe Yaval: de qəlon çodionədə jiyəkəson piəbe əv. 21 Yuvalbe çəy boə nom : lira iyən haftband jəkəson həmməy piəbe əv. 22 Silla isə zandıse Tuval-Qayin. Tuval-Qayin birinco iyən osino tumo kardeydəbe har curə birniyə diləqon. Çəy hestişbe Naama nomədə giləv hovə. 23 İkərə Lemeki votise bəştə jenon: "Ha Ada iyən Silla, bıməsən çımı sədo, Ha Lemeki jenona, quş bidən bəçimi sıxani: Mini yarəjə karde qorənə Kıştıme qıləy odəm, Mıni zədəjə karde qorənə Kıştıme qıləy cıvon. 24 Ğabiliro haft ğat xısus sə bəbesə, Lemekiro haftohaft ğat sə bəbe".

Şet iyən Enoş

25 Odəmi ijən nezkət kardışe deștə jeni, Həvo zandışe qıləy zoə, nose çəy nom Şetc, votişe: "Xido bəmı baxşə doşe qıləy co zoə Ğabili

kıştə Habili vırədə". 26 Şetiyən beşe qıləy zoə, noşe çəy nom Enoş. Bəvədə insonon dəmandin bo Rəbbi nomi vanq karde.

Odəmiku tosə Nuhi bıə nəsılon (1Saln. 1:1-4)

1 * Jıqoy Odəmi nəsili şəcərə. Allah insoni ofəyədə soxtışe əv Bəştə oxşər. 2 * Xıdo ofəyəşe əvon merd iyən jen, bərəkət doşe bəvon iyən ofəyə ruji nom noşe bəvon "inson". 3 Odəm jiyəy sadı si sor, pevatişe bəştə oxşər, iştə surətədə qiləy zoə, noşe çəy nom Şet. 4 Şet bə dınyo ome bəpeştə Odəm jiyəy həştsa sor, pevatişe həniyən zoon iyən kinon, 5 Odami hammayayo umr kardışe nəvsa si sor; çəyo əv marde. 6 Şet jiyəy sadı penc sor, pevatişe Enoş. 7 Enoş bə dinyo ome bəpeştə Şet jiyəy həştsa haft sor, pevatişe zoon iyən kinon. 8 Şeti həmməyəvo umr kardışe nəvsa donzə sor; çəyo əv marde. 9 Enoş jiyəy nəve sor, pevatişe Qenan. 10 Qenan bə dinyo ome bəpeştə Enoş jiyəy həştsa ponzə sor pevatişe zoon iyən kinon. 11 Enoşi həmməyəvo umr kardışe nəvsa penc sor; çəyo əv marde. 12 Qenan jiyəy hafto sor, pevatışe Mahalalel. 13 Mahalalel bə dınyo ome bəpeştə Qenan jiyəy həştsa çıl sor, pevatışe zoon iyən kinon. 14 Qenani həmməyəvo umr kardıse nəvsa da sor; cəyo əv marde. 15 Mahalalel jiyay şesti penc sor, pevatişe Yered. 16 Yered bə dinyo ome bəpeştə Mahalalel jiyəy həştsa si sor, pevatışe zoon iyən kinon. 17 Mahalaleli həmməyəvo umr kardışe həştsa nəve penc sor; çəyo əv marde. 18 Yered jiyəy sadı şesti di sor pevatişe Xanok. 19 Xanok bə dınyo ome bəpeştə Yered jiyəy həştsa sor, pevatışe zoon iyən kinon. 20 Yeredi həmməyəvo umr kardışe nəvsa şesti di sor; çəyo əv marde. 21 * Xanok jiyəy şesti penc sor pevatişe Metuşelah. 22 Metuşelah bə dınyo ome bəpește Xanok sesa sor șe de Xido be ico, pevatişe zoon iyən kinon. 23 Xanoki həmməyəvo umr kardışe sesa şestı penc sor. 24 Əv şeydəbe de Xıdo. Çəyo okıriyəy bə ğəyb, çumçıko Xıdo bardışe əv Iştə tono. 25 Metuşelah jiyəy sadı həşto haft sor, pevatişe Lemek. 26 Lemek bə dinyo ome bəpeştə Metuşelah jiyəy haftsa həşto dı sor, pevatışe zoon iyən kinon. 27 Metuşelahi həmməyəvo umr kardışe nəvsa şesti nəv sor; çəyo əv marde. 28 Lemek jiyəy sadı həşto dı sor, pevatışe zoə. 29 Doşe bəy nom Nuh, çəyo votişe: "Əv dilvandi bədo bəmə çəmə koədə iyən Rəbbi lənətmand kardə zəmini kastıqıl kardeədə çəmə daston kəşə zəhmətədə". Əve noşe çəy nom Nuh d 30 Nuh bə dinyo ome bəpeştə Lemek jiyəy pencsa nəve penc sor, pevatişe zoon iyən kinon. 31 Lemeki həmməyəvo umr kardışe haftsa hafto haft sor; çəyo əv marde. 32 Nuhi hestişbe pencsa sin, əy pevatişe Sam, Ham iyən Yafəs nomədə biə

Tolișon Sədo

Cahangir Xansıvo Geologiya-mineralogiya elmləri namizədi

(əvvəli ötən sayımızda)

Qeyd etmək vacibdir ki, Azərbaycan xalqının qüdrətli şəxsiyyəti olan Həsənin təhrif olunmuş şəkildə Babək adlandırılmasının özü də onun üçün təhqirdir. Həsənin (Babəkin?) göstərdiyi qəhrəmanlığına böyük hörmət əlaməti olaraq, o dövrün cavanları onu azəri dilində bobo (türk dilinə tərcüməsi - Baba) kimi müraciət edərmişlər. Onun yaşıdları və ahıllar ona: Bilə, Bılə, Bıyə, Bıvə, Boyli, Dadaş, Əğə və s. kimi müraciət edərdilər. Bütün bu adların Türk dilinə hərfi tərcüməsi: "böyük qardaş", "böyük əmi" mənasını verir. Talış mahalının xalqları indi də özlərindən yaşca böyüklərinə hörmət əlaməti olaraq bu adlarla müraciət edirlər.

Lerik və Lənkəran rayonlarının bir neçə yerlərində, məsələn: Lənkəran rayonunun "Sipido" kəndinin (türk dilinə dəyişdirilərək, heç bir məna verməyən "Sifidor") yaxınlığında yerləşən "Bobo kə" (türk dilində Babanın evi); Lerik rayonunun, Lənkə-

BABƏK ƏLİ ŞİƏSİ İDİ

tarixi faktlara kölgə salmaq mümkün deyil

randan 40 km məsafəsində yerləşən "Bobo Gil" və s. ziyarətgahlar vardır ki, yerli xalq indi də onları ziyarət edir, qurban kəsir, ehsan verir, namaz qılaraq 12 imamın adına dua edib, Sahib əl Zamanin tezliklə gəlisini arzu edirlər. Lerik rayonunda yerləşən "Bılə band" (türkcə hərfi tərcüməsi - Qardaşın dağı), "Canqə Miyon" (türk dilində hərfi tərcüməsi - Dava aparılan yerin ortası, yaxud mərkəzi) və s. adlar məhz Babəkin adı ilə bağlıdır. İndi həmən kənd heç bir məna ifadə etməyən "Cəngəmiran" adlandırılır. Halbuki keçmiş tariximizi əks etdirən yerli adlar Dövlət tərəfindən qorunmalıdır.

"BƏZZ" QALASI HARA-DADIR? Hal-hazırkı yazarlar "Bəzz" qalasını gah İran ərazisində, gah Naxçıvanda, gah Qarabağda, gah da Azərbaycanın başqa-başqa yerlərində olduğunu iddia edirlər. Qeyd etməliyəm ki, adları çəkilən yerlər Babəkin otuz illik mübarizə meydanı olmuşdur. Lakin təəssüf hissi ilə bildirməliyəm ki, "tarixçilər" "Bəzz" qalasının ya dəqiq yerini bilmirlər, yaxud da onun verini və adını bilərəkdən saxtalaşdırırlar. Azərbaycanda bu və ya yüzlərlə tarixi adların saxtalaşdırılması ilk növbədə onunla izah olunur ki, tarixi yazanlar yerli xalqın dilini (məsələn qədim tarixə malik olan yerli Talış xalqının dilini) bilməyən şəxslər olublar. Məlumdur ki, hər bir köklü xalq özünün yaşadığı məkanına ad verəndə, həmin yerin xüsusi əlamətlərinə uyğun olaraq adlandırıblar. Belə xalqlardan biri də köklü Azəri (yəni Talış) xalqı olmuşdur.

Yaqut Həməvi "Möcəm-əlbuldan" adlı əsərində "Bəzz" sözünü izah edərək yazır: "...Babək də o yerdən idi. Onlar İmam Mehdinin (Zamana sahibinin) zühürünü gözləyirdilər.".

Keçmiş vaxtlarda, xarici ölkələrdən bir çox alimlər Talış vilayətinə gəlib, onun tarixi keçmişini öyrənməyə çalışıblar. Həmin əcnəbi alimlər Talış vilayətində iki-üç il xalqın dilini öyrənəndən sonra, həmin xalqın tarixini yazmağa cəhd göstəriblər.

Lənkəran rayonunun cənub hissəsindən indi "Lənkəran çayı" adlandırılan "Vaza ru" çayı axıb "Ka Sipi" (türk dilinə hərfi tərcüməsi "Ağ Köpük" deməkdir) -"Xəzər" dənizinə tökülürdü. Babəkdən də min illiklər əvvəl bu çayın adı, yerli xalqın dilində "Vazə ru" (türk dilində hərfi tərcüməsi "Gür axan çay" deməkdir) adlanıb.

1938-ci ildə "Vazə ru" çayının adı "Lənkəran çay"ı ilə əvəz olundu. Daha sonrakı illərdə Lənkəran şəhərindən 7-8 km qərb istiqamətində bu çayın da gabağını kəsib, iri tutumlu su anbarı tikdilər. Həmin bəndin ən yaxın şimal tərəfində indi "Bəllə bur"? (talış dilində başa düşülən "Bəlelə bır" adlandırılan və heç bir məna kəsb etməyən, (Türk dilində "Palıd tikanlığı") deyilən qala var. Halbuki, "Vaza" ğələ fəaliyyətdə olan vaxtlarda "Bəllə bur" adında nə söz, nə də ki, kənd olmayıb. Bu kəndə "Bəllə bur" adının verilməsi tarixi, 1930-1935-ci illərdə Lerik rayonun ucqar kəndlərindən qalanın yanına köçkünlərlə bağlıdır. Səhvən adlandırılan "Bəllə bur" qalası, Talış xalqının tarixi adlarını bilərəkdən dəyişdirilmək məqsədini güdür. Qala, Babəkin vaxtında "Vaza ğələ" adlanıb. Sonrakı illərdə bu qalanın adı dəyişdirilərək, heç bir məna verməyən "Bəzz qalası" adlandırmışlar. "Vaz qalası" isə gür axan çayın ən yaxınlığında tikilmiş qala olduğu üçün, həmin çayın adı ilə adlandırılıb. "Vaz" (təhrif olunmuş "Bəzz") qalasının zirvəsində, dərinliyi 70-80 m olan quyu qazılıb. Bu quyunun divarları, sementinin tərkibi bizə məlum olmayan qırmızı kərpiclə hörülmüşdür. Quyu strateji məqsəd üçün tikilmişdir. Belə ki, quyunun dibindən, ulu babalarımızın bizə etdikləri vəsiyyətə əsasən, veddi istiqamətə gedən yeraltı tunellər olmuşdur. Bu tunellər "Midiya"ya (azəri - Talış dilində "Moə di" türkcəyə hərfi tərcüməsi "Ana kənd - məkan" deməkdir) düşmən ordusunun hücumu zamanı, bütün sakinləri bir illik azuqə ilə təmin etmək şərti ilə, xüsusi gizli yollara malik, hər cür şəraiti olan həmin yeraltı tunellərdə yerləşdirərmişlər. Şəhərləri

və kəndləri sahibsiz görən düşmən ordusu elə biliblər ki yerli əhali qorxudan meşələrə, dağlara qaçıblar. Azərilərin (Talışlaın) sıx meşələrinə (indi onları vəhşicəsinə qırıblar) və kəskin aşırımlı keçidlərinə bələd olmavan düsmən ordusunun bir hissəsi meşələrdə-dağlarda vuruşma zamanı qırılardı, digər hissəsi isə, yeraltı tunellərdə ehtiyat hissə kimi pusquda durmuş əsgərlər tərəfindən məhv edilirdi.

Qeyd edək ki, 1812-ci ildə Napalyonun məğlubedilməz qosunu Moskvanı aldıqları zaman, ruslar tərəfindən yuxarıda qeyd etdiyim üsulla onları məğlub etmişdilər. Hal-hazırda yerli çeçenlər də ruslara qarşı, azərilərin (talışların) ən qədim müharibə üsullarından istifadə edirlər. Tarixçilərin marağına səbəb olan "Azıx" mağarası da məhz strateji xarakter daşımışdır.

Allahverdi Bavrami

XX əsrədə tolişon 1-minə mətbu organ "Kızıl Talıs" hisob bedə. 21.01.1931-nə sori Lankonədə çap biə. İminə sərredaktorış Böyükağa Mirsalayev bıə. (Peşo Əli Razi Şəmsizadə, Rəzzaq Kazımov, Əmirəli Əmirov, Bayram Suleymanov) De 1500 tiraji beşə. № 1-ku totbə № -63 (30.11.1931) de "Kızıl Talış" no-№64-ku dərc bıə. (05.12.1931) totba 18.02.1939 (№ 11 (518) tarıxi de "Sıə Tolış" nomi besə. № 12 (519) 23.02.1939 tarixiku "Sosialist subtropiqi" biə. 16.06.1957-nə tarixiku "Leninçi", 22.09.1990nə soriku "Lənkəran" bıə....

"Tolişi sədo" (20.02.1992) qəzeti bənav Tolosstoni rayononədə çanq qılə tolişə zivonədə səhifon çap bıən. 1990-nə soriku 'Leninçi"-"Lankon" qəzeton

Tolışi mətbuat tarixi həxədə xulasə

108 səhifə bə tolişi beşə (1990-1993) Masalli rayoni "Çağırış" qəzeti 14 numrə (1991- sentyabr-dekabr) Lerik (Lik) rayoni qəzeti 11 səhifə ("Zizə" 27.02.1992-03.07.1993) Astara (Ostoro) rayoni "Sovet Astarası" qəzeti tolişə səhifon çap biən.

"Tolışi sədo" qəzeti 1-nə numrə çap biə 20.02.1992-nə sorədə. Təsisbikəş: Respublikə Tolişi Mədəniyyəti Mərənqo bıə. Sərredaktoriş: S. Q. Əsədullayev. Oevdiyyatə numrəş: 280. Tirajış: 8501. Rujnoma mangada 2 kara beşə; 16.01.1993-nə tarıxiku № (1 (13) sərredaktorış Ə. Ş. Sadıqov biə. De 3094 tiraji besə. Haftədə 1 kərə çap kardə biə. Şe-şe tiraj vey bıə: 6837... "Əzizbəy" muəssisə (Fəxrəddin Huseynovi) bəjəni bəy sponsorətiş kardə. 26.01.1994-nə tarıxiku (№ 1 (47) gəzeti sərredaktor F. F. Abbaszadə əvəz kardəşe. Tiraj bə 1802 eqiniyə. 22.09.1994nə tarıxiku № 7 (53) qəzet dəbastə biə. 2001-nə sori iyulə emonjur "obes işıloT" ebepnem sənibəton çap biə. № 1 (54); Təsisbəkəş: Respublikə Tolışi Mədəniyyəti Mərənqo; Sərredaktorış N. X. Məmmədov; Redaktori muavin Akif Dənzizadə, nubəyonə redaktor Cəvahir Oasımova biə. Tiraj 99 nusxə. Ruj-

nome RTMM uzvon arede bepul baxş bedə. Qəzet manqədə 2 kərə beşə. Nubədə biə redaktorış Səlahəddin Səbarz, peşo Balayar Sadiq bedə. Qəzeti № 39 (92) numraku bapeşta təsisbika həm RTMM, həmən N.X.Məmmədov qeyd kardə bedə. Təsisbika N.X. Mammadov haman sərredaktor nıvıştə bedə. 2005nə sori yanvara manqiku, № 42 (95) Elman İsmayıli zoo Quliyev bə "Tolişı sədo" qəzeti məsul katib omedə. İyun-iyul 2005-nə sori tarixiku qəzet 2 manqədə 1 kərə beşedə. Tiraj 1 həzo nusxə bıə. Bəzən manqədə 1-2 kərəən çap bedə. Tiraj hejo 1 həzoədə mandedə. Qəzeti de N. X. Məmmədovi nomi oxonə numrə, № 01 (108) 2007-nə sori yanvarədə çap bedə. Martə manqədə Novruzəli Məmmədovi həbs kardedən... "Tolişi sədo" rujnomə sənibəton 1 sor 9 manq bədiqə № 1(109) 2009-nə sori oktyabrə manqədə dərc bedə. (Im numrə bə N. X. Məmmədovi faciə həsr ыэ) Qəzeti sərredaktor Н. Ә. Məmmədov həmən mərhum şəhid N. X. Məmmədovi Huquqon Mudafiə Komitə sədrəti kardedə. 3 numrə duməyəndi çap bedə. Çəyo bə naməlumə səbəbonro qəzet dəbastə bedə. 2010-nə sori dekabrə manqədə

RTMM tərəfo Rafiq Cəlilov bə "Tolişi sədo" qəzeti məsul katib dəvət kardə bedə. Çı qəzeti 17 dekabr 2010 tarıxi 4-minə numrədə (№ 4 (112)) təsisbəkəş: RTMM iən N.X.Məmmədov, sərredaktoriş Hilal Məmmədov, məsul katib Rafiq Cəlilov nıvıştə bedə. Tiraj 500 nüşo do bedə (əsladə de 1000 tiraji dərc bedə). Oeydiyyat numrə 950; Ha jiqo qəzeti 8 numrə çap bedə (çı "Tolışi Sədo" oxminə numrə 19 may 2011: № 11 (119) derc be). 2011nə sori iyunə manqədə qəzeti sərredaktor H. Ə. Məmmədov gəzeti dərci de Məryəm xanımi xahişi (çı mərhum alim Novruzəli Məmmədovi həmroye) oqətedə. R. Cəlilov de "Tolişon sədo" nomi tojo rujnomo qeydiyyato dəvonedə, iminnə numrə 26 ivun 2011-minə sorədə besedə. "Tolişon Sədo" rujnomə 1-minə numrədə çı "Tolişi Sədo" qəzeti atributon ogateda. C1 RTMM-i kali uzvon bimi iştə etirozi nuşo doydən, bə qornə R. Cəlilov pesonno numronodo bo gozetiro co atributon peqetede, tesisbekeş ıştəne. Qəzeti tiraj 1 həzo nişo doo bedo. Totbo esoti "Tolison sədo" mıstəğilə rujnomə, de in numrə, 18 numrə çapo beşə, rujnome hefteliğ derc bede.

De "Tolişi sədo" qəzeti ba-

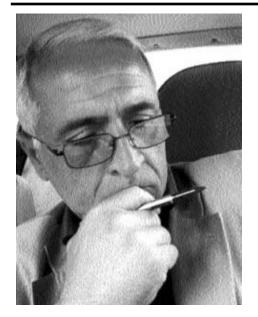

Xosə tolişon, çəmə "Tolişə sədo" 20 soriş mobarək bil

həm eyni vaxtədə Rusiyədə çap bio toliso motbuation bo yod nivarde əbini: "Talışskiy vestnik' (15 numra dare bia 06.06.2000mart, iyun 2004 tarixonədə) Çı qəzeti dərc Lankonədə de "Tolışi xəbon" nomi dəvom bıə. 2 numrə beşə (mart, aprel 2006-iyun, iyul 2006 tarixonədə).

De F. F. Əboszodə sərredaktorəti Rusiyədə beşə "Talış" qəzeti 29 numrə çap biə (2002-2004-nə soronədə), hejo de F. F. Əboszodə sərredaktorəti Bokuədə "Şəvnışt" qəzeti 14 numrə çap biə (mart 2006- mart 2008nə soronədə) Xosə bahandon, vindəşon ki, çəmə Tolışə mətbuatə orqanon çanə veyin, çanə

Boənən bə har kəsi zəhməti ğıymət bıdəmon!

Mətləb DADAŞOV

pRusiya Federasiyasının Tümen Vilayətinin Xantı-Mantiyski Muxtar Vilayətinə bir tikə çörək dalınca, Azərbaycandan "tərkivətən" olanlar barədə bəzi təsüratlarım

Yaşadığımız bu ədalətsiz dünyada ikili standartların mövcudluğu heç kimə sirr deyil. Allah təlah babamız Adəm əlehissalamı və nənəmiz Həvvanı yaratdıqdan sonra, onlara cənnəti qərar verdi. Onlar şeytana uyduqlarına görə, cənnətdən qovulmuşlardan olmaqla, yaşadığımız bu dünyaya endirildilər.... Dünyaya gətirdikləri Habil, doğma qardaşı Qabili paxıllıqdan qətlə yetirdi. Ümumiyyətlə bütün peyqəmbərlərin həyatı, yaşam tərzi, əxlaq normaları biz insanlara ibrət olması əvəzinə, onların üzləşdiyi mənfi hallar günümüzün reallıqlarından yan keçmir.

Peyqəmbərləri xatırlamaqda məqsədim var. Bəzi "ağzıgöyçəklər" bu yazını oxuyub, deməsinlər ki, mən də haranınsa "agentiyəm" yaxud "separatçıyam". Bu sözlərə onsuz da öyrəncəli olmuşuq, nə deyirlər desinlər, mən isə qüdrətli Allahın adı ilə, yalnız gördüyüm, üzləşdiyim həqiqətəri ictimailəşdirməyi özümün insanlıq və müsəlmanlıq borcum bilirəm. Dünyanın ictimai-siyasi, hərbi və mənəvi palitrası gözümüzün önündə olmasından, ikili standartlardan çıxış edən güc mərkəzlərinin müsəlman ölkələrinə qarşı yürütdüyü hegemonçuluq siyasətindən söz açmaq fikrində deyiləm.

Sadə, el dilində bunu deyirəm ki, külli-kainatın sahibi Allahdır, yaşadığımız bu dünyanı idarə edən seytandır. Seytan da dünya dövlətlərinə özünə bab rəhbərlər təyin edir.

Peyqəmbərlərin yaşadıqları dövrlər-

Rusiyaya iyirmi günlük səfər

də, zülümkar rəhbərlərin olması da hər kəsə bəllidir. Nəmrudlar, Fironlar o dövürdə olduğu kimi, bu gün də onlar xislətdə olanlar mövcuddur. Bir çox harınlamış dövlət başçılarının aqibətinin faciəli sonluğunu bəşəriyyət görsə də, digər Azərbaycan tipli ölkə başçıları bu olaylardan ibrət dərsi almaq əvəzinə, sanki öz doğma xalqına qarşı etdikləri zülüm və iztirabları davam etməkdədirlər.

Azərbaycanın Kütləvi İnformasiya Vasitələri mütəmadi olaraq, ölkədə baş alıb gedən haqsızlıqlar barədə ictimaiyyəti məlumatlandırsa da, hakimiyyət mənsubları etdikləri qanunsuz əməllərdən heç də usanmırlar. İnsan haqları, söz və fikir azadlığı hakimiyyət dairələri tərəfindən kobud şəkildə pozulur. Jurnalistlər təqib, təhqir, həbs edilirlər, qətlə yetirilirlər.

İdarə və hüquq mühafizə orqanları ölkə qanunlarına hörmətsizlik etməkdən də çəkinmirlər. Bir sözlə, kağız üzərində təm-təraqlı, "analoqu" olmayan qanunlar mövcud olsa da, işlək deyil. Ölkə sanki "oğru" qanunları ilə idarə olunur. Azərbaycan telekanallarına baxanda, təəccüb hissi, əsəb gərginliyi adamı təngə gətirir. Əxlaqdan kənar verlişlər, bəzi üzdəniraq ziyalıların yaltaqlığı, məddahlığı, məmurların yalanlarla dolu ləyaqətsiz çıxışları adamı bezdirib. Ötən ilin dekabr ayının sonlarında ürəyimə dəhşətli bir vahimə düşdü. Fikirdən yuxum ərşə çəkildi, özümü olduqca pis hiss edirdim. Ona görə ki, bu ölkədə qalıb yaşayanlar ancaq ölümlərini gözləyirlər. Gələcəkdə yaxşılığa doğru nəsə vəd edilməsinə bir kimsədə inam olmadığı kimi, məndə də o inam yoxdur.

Özüm, övladlarım və bütün tayfamla Qarabağ müharibəsindən keçdik, Azərbaycan Dövlətçiliyinə Vətəndaşlıq borcumuzu verdik. Qarşılığında isə, bu ölkədə nə mənə, nə də övladlarıma rüşvətsiz iş olmadı. Kiçik oğlum Təbib, Naxçıvanın Şahbuz rayonunda dislokasiya olunmuş "N" saylı hərbi hissədə yerli əsgərlərin "fiziki-dedovşina" işgəncələrindən bezib, bir il altı ay xidmətini dəyişmədən, səngərdə keçirtməyindən, ömürlük olaraq, uroloji xəstəliklə evə döndü. Vətəndaşlıq pasportunu rüşvətlə aldıqdan sonra, üç il işsiz qaldı, döymədiyi qapı qalmadı, digər uşaqlarım kimi, o da Rusiyanın soyuq Sibirinə gedib, tərkivətən oldu. Allaha şükürlər olsun ki, hal-hazırda övladlarım Rusiya Vətəndaşlığını qəbul edib, rəsmi dövlət işində işləyir, insan kimi yaşayırlar. Rusiya dövləti onlara ipoteka ilə mənzil də verib. Hər uşağa görə müavinət və evin kreditinin üç yüz səksən min rublu güzəşt edilib.

Azərbaycandan Xantı-Mantiyski vilayətinə köçən digər həmvətənlərimlə də görüşmək qərarına gəldim. Nijnevartovsk şəhərinin "Balaqan" adlanan bazarın qapısının ağzındaca, qalın qış paltarına sırınmış,

əslən Beyləqan rayonundan olan Abdullayev Natiq (foto) məni qarşıladı. Bildirdi ki, mən sizin yazı və karikaruralarınızı internet saytlarında izləyirəm....

Bir qədər təəccübləndim ki, bazarda alver edən adam yəni elə də vaxt tapa bilməz ki, interneti, yaxud da mətbuatı izləsin. Natiq bəyin ziyalılığı məni heyran etdiyindən, tez diktafonumu açıb, onun razılığı ilə ondan müsahibə götürə bildim.

Natiq bəy Azərbaycan İnşaat-Mühəndisləri İnstitutunu bitirib, Azərbaycanda iş tapa bilmədiyindən, səkkiz il öncə Nijnevartovski şəhərinə gəldiyini dedi. Mən ona hərtərəfi suallar verdim, onun da ağrılı yeri Qarabağ probleminin həll olunmaması oldu.

Digər narazılıqlarını isə mövcud hakimiyyətə ünvanladı. Mənim "bu şəhərdə hansı problemlərlə üzləşirsiniz" sualıma onun cavabı belə oldu:

-Burda mənim iki uşağıma dövlət qayğı göstərir, baxçada uşaqlarımın təlim-tərbiyyəsi ilə lazımınca məşğul olurlar, onlara müavinət verilir, dövlətin vergisin ödəyirəm, ailəmə pulsuz tibbi xidmət göstərilir, isti evdə yaşayıram, şükür Allaha ki, qazanıram, Azərbaycanda yaşayan valideynlərimi də dolandırıram, istədiyim qədər dövlətdən faizsiz kredit də götürə bilirəm.

Sonda onu da bildirdi ki, "qardaş bura Azərbaycan deyil ki, hər qoltuğu papkalı üstümə gəlib, haqq istəsin, hətta şəhərin polis rəisi gəlir, ona bir salam veririk, ertəsi gün gəlib bir şey alır, sonra da dost oluruq. Azərbaycanda isə, zır savadsız polis serjantları adamı insan yerinə

qoymur, istədiyi adamı şərləməkdən də çəkinmir....

"Balaqan"da məşhur TALIŞ kafesi

Nijnevartovsk şəhəri inşa edilən vaxtlardan bəri Talıs oğulları burda yaxsı ad goyublar, tanınıblar, sayılıb-seciliblər. Masallı rayonunun Babakücə kəndindən olan mərhum Şirəli (ŞİR) indi də hər kəsin dilinin əzbəridir. Astaradan böyük is adamı, hazırda İzraildə yaşayan Bəhrəmi də dövlət adamları hörmətlə xatırlayırlar və indi də onun simasında Talıslara hörmət bəsləyirlər. Hal-hazırda Masallının Sığdasd kəndindən olan Məhyəddin Əliyev özündən əvəl bu şəhərdə yaşayan Talışların müsbət işlərini davam edir. Məhyəddinin "TALIŞ" kafesi Vətən oğullarının cəmləşdiyi məkandır. Bütün problemlər bu kafedə həll olunur. Azərbaycanın digər rayonlarından gələnlərin də məkanı "Talış" kafesidir.

Onu da qeyd edim ki, Məhyəddin keçmiş döyüşçü olmaqla, yaxşı da idmançıdır. O, hər ay bazarda işləyənləri yığıb deyir ki, evinizə pul göndərin, valideynlərinizi azərbaycan hökumətinin qəpik-quruşuna ümid etməyin. Mən də onun bu alicənab işinə görə bütün valideynlər adından ona təşəkkürümü bildirdim. Sonda bunu deyim ki, doğrusu, ordan qayıtmaq istəmirdim. Hər gün məni qonaqlığa çağırırdılar, mənim iyirmi günlük səfərim çox maraqlı keçdi.

(ardı var) **Talış.org.'' saytı**''

Camal Lələzoə

"Bəştə yurdi soyb beşəmon" (Boku, 2009) kitobiku vijnəyon.

IN XƏLQ BƏMI ASPARDƏ BIƏ

Çın xəlqi avlodim, i poəm, In xəlq bəmı asrardə bıə. Həmə hovon, merdon bıvəm, In xəlq bəmı asrardə bıə.

Dardı-bəloş, ğəmış çımey, Ağlış, hissış, fəhmış çımey. Kin-ğəzəbış, rəhmış çımey, In xəlq bəmı asrardə bıə.

Nəvedə syo hıron, avon, Nokən, ğulin boon-hovon, Jəydən bə dıl həzo lovon, In xəlq bəmı asrardə bıə. Eqinyə bə kuçon millət, Ğısmətiş bə ğibo, zillət. Bo çəş obe nişe holət, In xəlq bəmi asrardə biə.

Babəkışon bə dar kəşe: Votin: Otəş obəkuşe. Zulfuqari sinə jəşe: In xəlq bəmı asrardə biə.

Doğ vindəşe həzo sinon, Bə qurbəti kuçbe kinon. Oqardə bə zindon jimon. In xəlq bəmı asrardə bıə.

Vanq kardedəm bə həx xəlqi:
- Oqətənən horə çərxi.
Peştim dəvastə bə həxi.
In xəlq bəmi asrardə biə.

Dəbastəme umu bə pe, Oğo bibu millət bəpe! Dılım təke, umrım səbe! In xəlq bəmı asrardə biə.

CIMƏ RUJON, CIMƏ SƏVON

Rufon ozod nəvə vaxte, Boki rohət, boki saxte, Boki çole, boki taxte, Cımə rujon, cımə şəvon.

Bome çı "Yasin"i avaz, Təmiz bəbe çı dılon pas. Şəyton boştə bəqəte yas, Cımə rujon, cımə şəvon.

Obelive, beşte tibe. Harki beşe beşte ke-be. Qırd bebeyn be Məkkə-Kə"be, Cimə rujon, cimə şəvon.

Dinyo bino bio zomone, Çomo nono - pio zomone.

Adəm bobo çiə zəmone. Cımə rujon, cımə şəvon.

Pokavonon poşon qate, Dınyoşon ba pia daqate, Qınoəkon dast oqəte, Cımə rujon, cımə səyon,

Bə meroc şe Xətmun-Nəbi, Bə taxt nışde İmom Əli. Nozil be in "Ğıron", bəli, Cımə rujon, cımə şəvon.

Çe jimoni hikmət, bərqe, Dınyo deştə dardon qərqe. Cəhəndimi, vəşti dərke Cımə rujon, cımə şəvon.

DAMƏ-DİNİ BIKƏ MINİ ("Damə-dini məkə mıni". A.Bayrami)

Colnətiku dılım təke, Damə-dini bıkə mıni. Səbım bənə şişə çəke! Damə-dini bıkə mıni. Ji- peyədə virəm tanqe, Conim de maqi bə canqe, Dinyo bomi təlxə ranqe, Damə-dini bikə mini.

Azim dınyo yolə bəbol, Dodərəs ni ağıl, kəmol. Mı ğıboni bıkə ğəbul, Damə-dini bıkə mıni.

Duston jəydən bəmi tanə.
-Kıve ıştı xosə jenə?
Bəvon çanə bəvam vonə?
Damə-dini bikə mini.

Tıni pekişdən əğilon. Çəxtə bəvoten nəğilon? Mandən quşonsə pəxilon! Damə-dini bikə mini.

OXONNA SAHİFA

№ 06 (018) 25 fevral 2012-nə sor

Sərbəst

XANƏLİ TOLIŞ

Qəzetmon mandə bə dason, dədəm vay

Ro -rizonım avə, bedə, hır bedə. Xəşə quşon hakanə lap kor bedə. Qasbi tiliş çısə-bəsə ğır bedə, Çəmə səpe emən muzon, dədəm vay, Qəzetmon mandə bə dason, dədəm vay.

Iştən boştə kardedən səy muduron, Bo harde cald, bəməno key muduron. Qəzet-kitob nəhandə vey muduron, Sıraf kardən ıştə luzon, dədəm vay, Qəzetmon mandə bason, dədəm vay.

Be xelveti dard voteden, kıve be? Re bibuen qırd,-voteden, kıve be? Hemme beşte merd voteden, kıve be? Oqarden be kore peson, dede vay, Qezetmon mande be dason, dedem vay.

Qıləy votdə: millət hələ hozı ni. Qıləy votdə: jıqo bəlo, ozo ni. Qıləy votdə: kam bıku bə osoni. Çı milləti omə xəzon, dədəm vay, Qəzetmon mandə bə dason, dədəm vay.

Rujnoməmon bəmə ruşnə pekardə, Hıtə xımbon bə oşkorə bekardə, Tolış, boçi ıştə diənon ekardə? Nişo doydəş tınən fəson, dədəm vay, Qəzetmon mandə bə dason, dədəm vay.

CAMAL LƏLƏZOƏ

Merdə sıxan məsdə, kore biğeyrət, Roy myonədə mandə bire biğeyrət.

Kaftorbəsə umur karde çı lozim? Jıqo umri nomış kire, biğeyrət.

Dust məlume, deşmonən co cəbhədəy, Deyən sıre, dimiən sıre biqeyrət.

Nə ro heste, nə əğıdə, nə vicdon, Dumontono vitə kırə- biğeyrət.

Ki mandəni çə odəmi "dust" bıbuy, Çətinədə vindəş lıre biğeyrət.

Xıdo nıkə firsət dəşo bəçəy dast, Dumi səpe nışdə more biğeyrət.

Hədər mənəv çı odəmon dılədə, İştı vırə aspə hore biğeyrət.

Bıvot-bısır, bısır-bıvot, raxs bıkə, İşti sənət im hir-hire biğeyrət.

Dənoə biəmon bəçəy osyo qıflə hil, Bənə nəştə siğon hore biğeyrət.

Oxo əmə i milləti baləmon, Bəs ıştı xun boçi çıre, biğeyrət.

Bəro bomeş, odəm bəbeş kəynə tı? Aşmardedəm az çan sore, biğeyrət.

Sıpən ğeyrət nişo doydə so-bədə, Həmro bəmon bə muş-morə, biğeyrət?

Bə həy votdən: mərifət nişo bıdə, Bənə tı olaxte-zıre, biğeyrət.

Mərasim Hacızodə

Mərasim Hacızodə moəku biə rayon Ostoro Pəlikəşi diədə 1966-nə sori. Bə səş jə Pəlikəşi miyonə məktəb 1983- sori , oroxniyəşe ADPU 1990-nə sori, ko kardəşe sıftə muəllim, peşo direktor Pəlikəşi həmonə məktəbədə. Mıddəti metodist biə Ostoro təhsil şobədə. Isət məsul koəkəy Ostoro rayoni icra hakimiyyətədə.

Mərasim Ozərboyconi Ənıvışton İttifoği uzve. Tırkiyədə, tolışiyədə çap bıə 6 kitobi muəllife.(III)

Dust-oşnon, həmron Mərasimi zınedən bənə vətənpiə ruşinfiki, 1ştə xəlği mərdə zoə, pokəvon, mubarizə inson, həmən çokə şair, istedadinə ənıvışt, tijə ğələmxıvand. Nıvıştedə həm klassikə janronədə: qəzəl, çoli, pencli, şəşli..., həm aşığə şeri janronədə: həşthicəynə, yonzəhicəynə peğandəyon. Nıvıştedə həmən nəsrədə- publisistikə əsəron. Dəvinədəş dəvoniyə 1ştə ğələm həmən meyxonədə, satirikə şeronədə. Ha kərən de zəfəri, de səbarzəti beşedə çı dəvinəonku...(I)

Məsedəm az ıştə qırdo: Ustulisə quya nıştə)... Xıdo bəmı yolə dard doy, Iştə dardim az nıvıştə... "Iştə dardim az nıvıştə" (II, 14)

Fəğir vindəm az kəondə, Dard-ğəm çimi dili kandə. Sinədəm ki sıxan mandə, Əv sutedə, biştə mini...

"Sinədəm ki sıxan mandə" (II, 15)

Şairi iminə kitob ("Mənim nisgilli dünyam"(1992)) nıvıştəşe bəçəmə əzəliyə- əbədiyə Azərboyconi mehibbəti rufədə- Azərboyconi bə dı poə karde etirazə rufədə. Kitobi har sətrədə vində bedə bəştə xəlği- inə vətəni, dədə yurdi çı şairi dıli nığıləyondə bəstə bıə sofə mehibbət...(I)

Iştə qıləy şerədə şair muqayisə kardedə 27 sinədə sə sipi be de sədə voə sipi-sipi doə Səvəloni. Nığıliyədə mənəş ıme ki, Azərboyconi (həmən Tolışstoni) bə dı vırə co be, çəmə Zərduşt peyğombəri vəhyə bandi- Səvəloni bənə sığədoği çəşə vədə mande çəmə dılə dojiku xəbə doydə:

Səvəlonə bandi diəkə, Çəy sə sipie bənə bəmı. Votdəm: yəni co fik məkə, İ dardədəy əvən demı.

SİNƏŞ DARDİ LONƏ - ŞAİR MƏRASİM HACİZODƏ (I niviştəy)

Hələ bivot: çoknə bəbe Nanqıriku co kaş mini? Kəynə çəmə ro obəbe, Umrış bəsie çı hicroni?

"Məvot : şair çı rə pi bə" (III)

Ko-pişə nıbeku, quzəroni bevəciku, ya co sosialə nırəsəyonku sə peqətə- bə co məmləkəton və bikə cıvonon dim qətə Mərasim nıvıştedə:

Bu dağların dərdi böyük, Qəmdən köksü bölük-bölük. Ərsən, yurda çıxma dönük, Getmə, oğlan, qayıt geri.

Çeşmələrin gözü nəmli, Pıçıldayır, sözü nəmli, Bir qız baxır qəmli-qəmli, Getmə, oğlan, qayıt geri.

Getsən, bu çöl, bu yurd ağlar, Qəm bitirər bağça-bağlar, Sevinc itər, kədər çağlar, Getmə, oğlan, qayıt geri.

"Getmə, oğlan" ("TS", № 10 (63), 2002)

Bə rayon Ostoro şəhidon həsr biə diminə kitob ("Baharı xəzana dönən oğullar"(1996) nəsrədəy. Çı Mərasimi dəjə dıliku omə fəryodev, tolisə xəlği sinəporiku rostbiə ahu-naləy de yolə əziyyəti bə məydon omə ım kitob. İyo təsvir kardə biə çi Ostoroku şə Xərəboğədə de erməniyon daveyədə şəhid bıə 53 mərdə zoon dəvardə daveyə roon... Ğəhrəmonə məktəbe çı ım tolışə hırdənon dəvoniyə daveyə roon har qıləyni. İştə conişon vətəni, zemini roedo doeșone evon; șine conisə, şinə jimonisə bəpeyışon qətə ıştə inə Vətən. Muəllif bı səkıştə omeda ki, həmişə həmmə vaxt deştə sodiğəti, barzə ğıryəti cəvob doeșone be duston-hemron tolişon, Hiç vaxt xəyonət çiçbiə- zinəson ni. Tarıxədə jıqo bıə, ısətən jiqoye tolışon. Qıləy tijə tiləye im kitob bə tolişon bənə deşmeni diə bikəyon çəşi qılı enıştedə!

Mərasimi seminə kitobədə ("Bir qərib yolçuyam"(2000) qırdə biə şeron təsdiğ kardedən ki, təsadifiyə şair ni, Xıdo doə istedadinə ənıvışte Mərasim, iyəndisə zumandə tojə-tojə şeron nıvıştedə. İm şeron məvuji de dardon dəxisiyən, huzn, ğəm, ğussə etikedə har sətrədə: Şair ıştə bəxtı-taleku, ğısmətiku, cəmiyətiku, jimoniku, zəmonaku, zamin-osmoniku noroziev. Dəfə-dəfə bə yod vardedə ki, hırdənə vaxtiku de dard-ğəmi perəsə... Əve ki, usyon kardedə ıştə şeronada başta jimoni- ba zamona odemon: be are coeti, xesoveti eğandəkəson, bə nomerdon, bə noduzon, bə şərəvonon... İm asiyəti, qırəyəti, qilayəti, həlbəttə, unvon bedəni bə Xıdo, bə devləti, bə hakimiyyəti, hədəf beqətedə Vətəni, devləti deştə şərə koon hiçpuc bika antipodon...

Bənə Molla Vəli Vidadi dardısəriku dılış ğibo basdə, bənə Qasım bəy Zakiri zəmonə aybon ifşo kardeyo ıştənədə cəsorət peydo bıkə, bənə Mirzə Ələkbər Sabiri ıştə devri condobəsəyon- zorinə hampon, qəncinə harunon bə vez qətə Mərasim tarsedəni ıştə ətrofi aybəjoron ifşa kardeku, rost kardedə ıştə etirazə vanqi:

Məmləkət yiyəsi heç bilinmir kim, Günahsız- müttəhim, təqsirkar -hakim... Məhəbbət pul ilə satın alınır, Toylarda "Cəngi" yox, "Disko" çalınır... Namərdi ucaldıb mərdi qul edən Belə zəmanəyə etirazım var...

("Etirazım var") ("TS", № 10 (63), 2002)

Şairi çomınə kitob ("Qartal zirvəyə qonar" (2001) bəhs kardedə çı rayon Ostoro Hamoşami diədə nənəku biə, çı Tolişstoni yolə zoə, de nemeson daveyədə (1941-1945) 19 sinədə "Sovet İttifaqi Ğəhrəmon" nomi bistən Mirzə Cəbiyevi jimoniku. Kitobi handəkəson şoyd bedən ki, şık bə Xıdo, bənə Mirzə cəsurə merdon, Tolişstoni yol-yolə odəmon - xəlği roədə con nisor bikəyon yodo beşedənin, bənə Mərasimi zoon bəvon bəyjiyə abidə noydən!

Mərasimi peneminə kitobədə 'Çımı sinə dardi lonəy"(2002) qırdə biə çəy nənə zivonədə niviştəyon: ğəzəlon, çosətron, meyxonə, aşiqonə şeron, satirikə əsəron...Navsıxanədə şair ıştən səkırt doydə ki, 90- nə soron sıftədə inəfəsə nıvıştəşe im şeron. Orzu bardedə bə rujon ısə, nıvışte zınedəni jəğo.(Mərasimə boyli xıfət nıkə, şairə toyfə udimədə heste : təb(ilhom) qa omeda, odami ba osmoni çilinqə rost kardedə, qa şedə, eşedə bə dıyo nığıləy, qin bedə.) Umimon heste ki, bə ru ovəyz oməbu, ikərən bome: ruji obəqarde Məraebenovız eni neni (modli)det imis ședevrə əsəron bənıvışte, inşallah!

Əçəy şeron əsosi jimoni aktualə movzuon təşkil kardedən: təbiəti təsviri doc, aşiqonə hisson tərənnum karde, tolışə xəlği dəvoniyə çətinə quzəroni bə ğələm səy, zəmonəku noroziyətion ozovon varde, cəmiyəti nırəsə cəhəton ifşo karde, şərəvonə antipodon tənğid karde...

Şairi əsəronədə veyə virə qəte-də çi Tolişstoni ecozə təbiəti təsvirtərənnum. Çəy şerə misronədə bə çəş çiedə çi Tolişstoni havzə bandon əzəmət, bahandi məst kardedə çi bandədimə çimənon ətrinə vilon , ranqrisinə zizəyon, ləjənə ləlqılon bu... Bi movzu həsr biən "Səlomət bimand", "Bahand çimi bilbil", "Darde dodə pozə fəsl", "Vənəşə", "Əvəsor omə" i.c. şeron.

Oməym iyo beşim çımı dıl obu, Mıni behuş bikə ıştı vılon bu. Votıme, itikə dardım volobu... "Səlomət bımand" (II, 4)

Pəristili pərə omə, Məholi havz təka həmmə, Bandi səyku həşi pemə, Əvəsore, obedə vıl, Bahand çımı şinə bılbıl...

> "Bahand çımı şinə bilbil" (II,6)

Kijon bə cik-cik eşin, Həmməy bə oşko beşin, Xəyli zudo be həşi, Əvəsore, əvəsor...

"Əvəsore" (II, 44)

Şair çiçiku nıvıştedəbu, əy ıştə rufiku, fik-famiku dəvonedə, bənə şıti parzinedə, çəyo bə miyon bekardedə: umumiyə, tipikə, fərdiyə xısləton bə i arə vardedə, obraz ofəyedə... Bı prosesonədə qa təmşovon bedə, qa iştirokəvon. Qa solo ifoəkə, qaən dirijor bedə... Bı mənədə Mərasimi şeronən çəy tərcuməyi-holin, ıştə şeronədə hakanəy ıştə jimoniku, hırdənəti devriku sıxan eğandedə, de bahandon dardı-dıl kardedə:

Benənəti çətine bən, Deşmeniən ğısmət nıbu. Vallah, çoke noxəşiən Soyəbinəş kədə bibu...

Dədə, bıvə, yaən hovə "Bəştı ğıbon" çənə bovti, Bəştə Xıdo bıkən lovə, Im sıxani nənə bovti !..

"Iştə dardim az nıvıştə" (III) (HISTIŞE DUMO)

ОКО DOƏ BIƏ ƏDƏBİYOT:

I. İlqar Oruczodə - "Dardi dılədə yolbə şair -Mərasim", "Tolışi sədo", № 14(67), 2002.

II. Mərasim Hacızadə - "Çımı sinə dardi lonəy", B. 2002, 64 səh. III. "Tolışi sədo", № 10-17 (63-70), 2002; No 24(77), 2003.

> ALLAHVERDİ BAYRAMİ

Təsisçi : Rafiq Cəlilov

Tel.:+99470 909-85-90
E-mail: celilovrafiq@mail.ru
Qəzetin elektron variantını
tolishonsedo.ucoz.com
səhifəsində oxuya bilərsiniz

Redaksiyanın ünvanına göndərilən əlyazmalar müəlliflərə qaytarılmır və mətnlərə rəy verilmir. Faktlara görə yalnız müəlliflər məsuliyyət daşıyırlar. Müəlliflərlə redaksiyanın mövgeyi uyğun gəlməyə bilər. Qəzet Ədliyyə Nazirliyində qeydə alınmışdır.

Qeydiyyat nömrəsi:3462

Tiraj: 100

Hesab nömrrəsi:
AZN üçün: "Bank of Baku"
ASC Yasamal filialı
Cəlilov Rafiq Şahrza oğlu
hesab nömrəsi 3801000000159315
VÖEN 1700038881
kod 506322
müxbir hesab 0137010007944

US Dollars:

Jahlov Rafig Shahrza oghlu ACC N
3811001000159315
İNTERMEDİARY BANK
Standard Chartered Bank, New York
CORR. ACC. 3582023389001
SWIFT: SCBLUS33
BENEFICIARY BANK:
"Bank of Baku" OJS S.W.I.F.T. JBBKAZ22
Baku, Azerbaijan

21 may 1843-cü

ildə qəbul olunub